

Annelikle Birlikte Aşkın Değişen Yönü: "İyi Babaysan Seni Daha Çok Severim Kocacım!"

The Changing Direction Of Love Due To Motherhood: "If You Are A Good Father I'm Gonna Love You More My Dear Husband!"

Berre Altaş*

Öz: Evlilik ve ana-babalık arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmaların 1980'li yılların başlarında ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda Belsky (1981), aile içindeki bireylerin ve ilişkilerin birbirini karşılıklı olarak etkilediğini belirterek, sağlıklı nesiller yetiştirmenin yolunun daha geniş olan aile sistemini anlamadan geçtiğini vurgulamıştır. Belsky'nin' bu yaklaşımını yapısal-işlevselci bir perspektif ile ele aldığımız; anne ve babanın doğrudan sağlıklı birey, dolaylı yoldan da sağlıklı bir toplum yapılanmasındaki önemini anlamak mümkündür. Çalışma bu noktada eşlerin ebeveynlik rolleri arasındaki uyumun özelde bireye genelde topluma yansımaları üzerine odaklanmaktadır. Karı-kocalık rollerine eklenen ebeveynlik ile genişleyen aile için doğum süreci, beraberinde getirdiği değişim ve dönüşümle evliliğin de yeniden yapılandırılmasına katkı sağlamaktadır. Yeni bir bireyin aileye katıldığı bu dönemde artık anne ve baba olan eşler yeni olan bu rollerini içselleştirme çabasına girmektedirler. Bu çerçevede çalışma dâhilinde evlilik ve evlilik hayatındaki uyum, aile içi ilişki ve sorumluluklar, ailede ebeveynlik rollerinin önemi, aileye yeni katılan bebek ve ebeveynler, babanın çocuk bakımına katılımını etkileyen unsurlar, babalık rolünün yerine getirilmesinin evlilik hayatı üzerindeki etkileri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Babalık, Ebeveynlik, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Abstract: It is seen that the studies focusing on the relationship between marriage and parenting emerged in the early 1980s. In this direction, Belsky (1981) stated that individuals and relationships within the family affect each other mutually and emphasised that understanding the wider family system is the key for breeding healthy generations. When we consider this approach of Belsky from a structural-functional perspective, it is possible to understand the importance of parents for they have a direct role to raise healthy individuals and an indirect one to construct a healthy society. At this point, the study focuses on the reflection of the harmony between parental roles of spouses on the individual in particular and society in general. Birth process for the expanding family with parenting articulated to the roles of husband and wife, with the change and transformation it brings, it contributes to the restructuring of the marriage. In this period when a new individual joins the family, spouses who are now mothers and fathers are trying to internalize their new roles. In this framework this study examines; the harmony in marriage and marital

*Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Melek Yüksekokulu, Antalya/ TÜRKİYE,
berrealta@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7155-5415.

life, family relations and responsibilities, importance of parental roles in the family, newly joined infants and parents, the factors affecting father's participation in child care and the effects of fathering role fulfillment on marital life.

Keywords: Motherhood, Fatherhood, Parenthood, Gender, Gendered Division of Labour

Giriş

İki farklı bakış açısını, kültürü, yaşam anlayışını, kişiliği bir araya getiren evlilik; bireylerin yaşam kalitesi, iyi oluş düzeyleri ve yaşam doyumları gibi pek çok alanı etkilemekteyken (Scheidler, 2008; Williams, 2003; Sırmabıyıklı, 2017) evlilik hayatıyla içkinleşen olumlu ya da olumsuz etkiler, evlilik hayatını farklı bir boyuta götüren çocuğa da doğrudan yansımaktadır.

Doğum ile birlikte ailenin genişlemesi ve yeni bir bireyin aileye katılması eşler arasında süregelen dengeleri değiştirmektedir. Karı-kocalık rollerine ilaveten, ebeveynliği de deneyimlemeye başlayan çiftlerin sorumlulukları farklılaşmakta, eşitlikten uzaklaşmakta ve kadın -anne merkezli olarak gelişen bu adaletsiz tutumu hem toplumsal cinsiyet pratikleri hem de hakim gelenekler desteklemektedir. Dolayısıyla özellikle ebeveynlikle birlikte artmaya başlayan sorunların arkasında aile içinde cinsiyete dayalı işbölümü ve sorumlulukların adaletsiz yapılanmasını görmek mümkündür. Aynı durum Zeybek (2013) tarafından da tespit edilmiş ve çocuk bakım işinin tek kişiye kalmasının haksızlık olduğu ve bu sebeple annelerin çoğunun doğumdan sonraki bir sene çok zorlandığı vurgulanmıştır. Chodorow' a (1978) göre toplumdaki cinsiyete dayalı iş bölümünün temelinde iki cinsin farklı iş yüklerini üstlenmesi vardır ve bu durumun temel nedeni anneliktir. Ona göre; kadın yaşantısının, kadın hakkında üretilen ideolojik söylemlerin, sürekli üretilen cinsiyete dayalı eşitsizliklerin temel dayanak noktasını annelik oluşturmaktadır. Toplum genelinde kabul gören ve normalleştirilen annelik ve kadınlık eşleştirilmesi bir süre sonra kadına ilişkin determinist yaklaşımın da temel dayanağı haline gelir. Enloe'nun (1990) da belirttiği gibi anne olduktan sonra kadın ve çocuk arasında bir iç içe geçiş yaşanmakta ve toplumsal düzenlemelerde anne ve çocuk birlikteliği üzerinden bir yapı şekillenmektedir. Oysa Chodorow (1978) anneliğe yüklenen çoğu işlev ve görevin aslında erkek tarafından da yapılabilecek nitelikte olduğuna değinmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde annelik içgüdüsünün değil anne ya da baba olma arzusunun çocuk bakımı hususunda motive edici bir unsur olduğunu belirtmek mümkündür. Bu noktada Veblen'in "ebeveynlik içgüdüsü" perspektifine değinmek yerinde bir çaba olarak görülmektedir. Onun bu yaklaşımına göre ebeveynlik içgüdüsü hisseden, anneliğe hazır olan ya da koşullarını uyumlaştırmış kadın ya da erkek bu pratikleri yapma yetisine sahip olacaktır. Burada önemli olan nokta kavramın "annelik

içgüdü" değil "ebeveynlik içgüdü" olarak tanımlanmasıdır. Fakat bu noktada çocuk bakımında annenin ve babanın etkin katılımı ya da bu katılımın toplum tarafından onaylanma derecesi farklılık göstermektedir. Bu durum ve içerimleri Keçe' nin (2010) de vurguladığı gibi bir süre sonra "ömür boyu beraber ve mutlu olma temennisi ile başlayan" evliliğin adeta sınavı haline gelir.

Anneliğin sadece çocuk bakımı ile ilişkilendirilen bir kavram olduğu varsayıldığında çocuğun birincil bakımını üstlenen babaların da anneleştikten söz etmek mümkün olur. Ancak Chodorow (1978) kavramı aynı örnek anne üzerinden yapılandırıldığında görüntünün değiştiğini vurgulamaktadır. Çünkü ona göre yüksek statülü bir mesleğe sahip olan kadın sosyal anlamda babalaşsa da kadının çocuğa babalık etmesinden söz etmek mümkün değildir. Benzer bir perspektif ile Hakim (2014) kamusal ve özel alanda iktidarı erkeklerden almak isteyen kadınlara rastlanılsa da, aile hayatında çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi de dahil olmak üzere aynı şeyi kadınlardan talep eden erkeklere çok az rastlandığına değinmektedir. Ona göre bu durumun sebebi geçmişten günümüze çocuk yetiştirmek, hamile kalmak ve ev işlerini üstlenmek gibi kadına ait olduğu düşünülen ve doğuştan varlığı kabul edilen cinsiyete dayalı işbölümüdür. Dolayısıyla ebeveynlik eşit koşullarda başlamadığı gibi, eşit koşullarda da devam etmemektedir. Çocuk bakım ve sorumluluğunu cinsiyetler arasında süregelen keskin bir görev paylaşımı unsuru olarak örneklendirmek mümkündür. Oysa literatürde çocuk yetiştirmek, çocuğun çok yönlü ihtiyaçları ile ilgilenmek "ebeveynler" in görevi olarak anne ve babaya verilmektedir. Ancak gündelik hayatta çocuk bakımına ve çocuğa ilişkin birçok eylem süregelen geleneksel toplumsal cinsiyet şemaları ile uyumlu olarak genellikle anneye bırakılmaktadır. Chodorow'a (1978) göre bu durumun bir sonucu olarak erkekler kamusal alandaki birincil konumlarından dolayı ebeveynlik rolü söz konusu olduğunda ikincil konumda olurlar. Selçuk'a (Bilge Selçuk ile Söyleşi, 2015; 111) göre bu geleneksel öğretilerin sonucunda aile içinde rol gerekleri bölünmekte ve anne "anaç olan, besleyen, çocuğu koruyan, bakan, büyüten, sevgi gösteren; babaysa ekmek getiren, çalışan, kuran koyan ve koruyan..." olarak konumlandırılmaktadır. Hatta Rousseau 1762 yılında kaleme aldığı Emile (Bir Çocuk Büyüyor) isimli kitabında kadını anne ve eş olarak iki merkezi rolle ön plana çıkarır. İlgili kitapta Rousseau "hele bir kere kadınlar anne olsunlar, erkekler hemen baba ve koca olacaklardır" cümlesi ile ona göre yuvayı yapanın "dişi kuş" olduğunu vurgulamakta ve bu sürece kadar varlığı eşine ait olan kadının "varlığını bebeğine ait" (2007: 222) olacak şekilde güncellemektedir. Server'e (2015) göre baba, ideal aile için şarttır ama çocuk bakımındaki rolü ise anne ve bebeğin güvenliğini sağlamak ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için gereken parayı kazanmaktan ibarettir. Çeşitli stereotipler de babanın bu davranışlarının normalleşmesini sağlar. Örneğin babanın bebekle direkt bir teması olmamıştır; o

nedenle böyle bir içgüdüye sahip değildir ve dolayısıyla bebeğe istese de anne gibi bakması mümkün değildir. Toplumsal ve ailesel iş bölümünün cinsiyetleştirilmesi ise bu şekilde gerçekleşmiş, ayrımcı toplumsal cinsiyet pratikleri de bu şekilde yayılmış olur. Dolayısıyla ebeveyn olmak erkek ve kadın açısından farklı bir şekilde yapılanmaya başlar. Maier bu durumu erkek ve kadın hayatındaki değişim üzerinden örneklendirmeye çalışarak "Erkekler baba olduklarında, mesleki faaliyetleri artıyor ve -kadınların aksine- kendilerini işlerine daha fazla adıyorlar. Çalışmalar, parlak kariyere sahip erkeklerin genellikle çocuklu aile babaları olduğunu gösterirken, daha başarılı kadınların genellikle çocuksuz olduğunu gösterir (2015: 72)" der. Benzer bir şekilde Halford ve ark. (1997) da, evlenmek ve çocuk sahibi olmanın, sorumluluk ve saygınlık algılarını barındırması sebebiyle bir erkeğin kariyerini ileri taşıırken aynı koşulların; kadınların kararlılıklarını ve işlerine olan bağlılıklarını azaltması gibi gerekçelerle bir kadının kariyerini tersi yönde etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Çünkü kadın; her ne kadar aynı zamanda "çalışan anne" olsa da ona ait emek, zaman, duygu durumu ve enerjinin; aile fertlerinin, evin ve aile yaşamının diğer içerimlerinin eşgüdümünü sağlama konusunda; sınırsız olduğu varsayılmaktadır. Bu durum da Walker'ın (1995) istihdam ile kazanılan kimliğin annelik ile bir arada bulunmasının diğer kimliklere göre daha zor olduğuna dair düşüncesinin gerekçelendirilmiştir.

Toplumun kadına bakışının bir sonucu olarak yorumlanabilecek anneliğe geçiş kadın için hamilelik süreciyle başlayan karmaşık, çelişkili duygular içeren ve sosyal, kültürel, iktisadi vb. birçok faktör tarafından etkilenerek kadının hayatında köklü değişim ve dönüşümleri beraberinde getiren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Hamilelik ile birlikte anneliğin kadın üzerindeki dönüştürücü etkisinin en somut görünümü önce bedeninde gerçekleşmeye başlar; anneliğin kutsallığı ile kuşatılan bu süreçte anne adayları tombul olmaktan keyiflidir, büyüyen karnı ile bedeni arasındaki uyumsuzluk belki de ilk defa hem kendisi hem de çevresi için mutluluk kaynağıdır. Doğum gerçekleştikten sonra sağlıklı beslenmeli, durumuna uygun giyinmeli, sağlıklı alışkanlıklar edinerek zararlı alışkanlıklarından vazgeçmeli ve geleneksel ya da güncel, onaylanan yaklaşımların annelere öğütlediklerini gerçekleştirmelidir. Çoğunlukla Türkiye'de gözlemlenebilecek bu tercihler her topluma göre değişmekte ve bu tercihlerin çeşitliliği ve kadın hayatında yarattığı değişimler Miller'e (2010) göre anne olmak için uygun hazırlanma biçimlerinin kültürel ve sosyal olarak şekillenip deneyimlendiğinin ve bu uygulamaların doğum öncesi dönemlere de yayıldığına bir göstergesidir. Kadın yaşamındaki bu devrim niteliğindeki rolün içeriği, hem çok doludur hem de kadının diğer rollerinin niteliğini etkileyecek kadar baskın bir karaktere sahiptir. Üstelik bu baskın parametreler gerçekleştirilecek ufak bir gözlemlerle fark edilebilir boyuttadır. "Binlerce yıllık düşünce geleneği erkekleri ne oldukları üzerinden

tanımlarken, kadınları tanımlamak için 'ne işe yaradıkları'ndan yola çıkıyor." diyen Okin (aktaran Kerestecioğlu 2014; 10) ve "...erkek merkezli bir toplumda kadınlar, yerine getirdikleri işlevlerle tanımlanırlar: üreme." diyen Donovan bu doğrultuda hala güncelliğini koruyan bir toplumsal gerçeğe değinmişlerdir (2013; 283). İşlevi üremek ile özdeşleştirilen kadın bu şekilde özel alanla, sınırları belirlenmiş eylemlerle, ev içi emekle bağdaşmış olur. Benzer bir şekilde Ovadia ve Habip anneliği kadınları evde tutarak köleleştirmenin en baş argümanı olarak değerlendirir (2015; 118). Dolayısıyla hem evliliğin hem de anneliğin kadın açısından daha zorlayıcı bir muhteviyata sahip olduğunu belirtmek mümkündür.

"Kadınların evlilik hayatında esas olarak zorluk yaşamasının sebebi nedir?" sorusunu literatürdeki birçok kaynak (Badinter, 2011; Server, 2015; Miller, 2010; Furedi, 2013; Halford ve ark.,1997) çocuk bakım ve sorumluluğunun adaletsiz yapılmış olmasından hareketle cevaplandırmaktadır. Üzerinde uzlaşılan çıkarımlardan bir diğeri ise evlilik hayatında erkeğe neredeyse sadece maddî bir sorumluluk yüklenirken kadından beklentilerin oldukça yüksek olduğuna ilişkindir. Furedi'ye (2013) göre sorumlulukların eşit olmadığı evliliklerde ebeveynlik rolünün deneyimlenmesi krizin tanımını ve yönünü çeşitlendirmektedir. Bu durumda da "aile saadeti" nden söz edebilmek güçtür.

Maier ise ebeveyn olmanın erkek ve kadın açısından bedeline kariyer gelişimi ve çalışma hayatı ekseninde şu şekilde yaklaşır;

Bana kimse önceki nesillerin erkeklerine göre evle daha fazla haşır neşir olan 'yeni babalardan' bahsetmesin. Doğru, bez değiştirmeyi ve biberon içirmeyi biliyorlar. Bu, onların kariyerlerini feda ettikleri anlamına gelmiyor. Kanıt: Erkekler baba olduklarında, mesleki faaliyetleri artıyor ve – kadınların aksine-kendilerini işlerine daha fazla adıyorlar. Çalışmalar, parlak kariyere sahip erkeklerin genellikle çocuklu aile babaları olduğunu gösterirken, daha başarılı kadınların genellikle çocuksuz olduğunu gösterir (2015; 72).

Ona göre bu durumu erkek ve kadın hayatındaki değişim üzerinden örneklendirmek olanaklıdır; "Erkekler baba olduklarında, mesleki faaliyetleri artıyor ve -kadınların aksine-kendilerini işlerine daha fazla adıyorlar. Çalışmalar, parlak kariyere sahip erkeklerin genellikle çocuklu aile babaları olduğunu gösterirken, daha başarılı kadınların genellikle çocuksuz olduğunu gösterir". Benzer bir şekilde Halford ve ark. (1997) da, evlenmek ve çocuk sahibi olmanın, sorumluluk ve saygınlık algılarını barındırdığından dolayı bir erkeğin kariyerini ileri taşıırken , aynı koşulların kararlılıklarını ve işlerine olan bağlılıklarını azalttığı gibi gerekçelerle bir kadının kariyerine tersi yönde etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet pratiklerinin genel olarak öğütlediği "cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde "ekmek

kazanan" erkek ve ailedeki bireylerin bakımlarını sağlayan "dişi kuş" kadına" (Adak, 2007; 139) ilişkin rol beklentisi söz konusu ebeveynlik olduğunda da sınır koyucu ve ayrıştırıcıdır. Bu ayırım geçmişten günümüze gelen, toplumsal cinsiyet pratikleriyle beslenen, değişime karşı direnç gösteren kadınlığı salt annelikle eşleştiren, evliliğin içerimlerini adeta standardize eden bir boyuttur.

1.Geçmişten Günümüze Evlilik Kurumunun Dönüşümü ve Ebeveynlik

İlkel toplumlardan beri çeşitli şekillerde ve değişim süreçleriyle hep var olan evlilik kurumu en köklü değişimleri, ebeveynlik bağlamındaki farklılaşmaları endüstrileşme süreci ile yaşamaya başlamıştır. Endüstrileşme sürecinden önce ilkel toplumlar aile ve ebeveynlik bağlamında incelendiğinde, babalığın tam olarak tanımlanmadığı görülmektedir. İlkel toplumlarda erkek kamusal alana ait olarak evin reisi ve toplumsal yaşamın lideri kabul edilmiş, bu durum ise babanın hem evden hem de çocuk bakımından uzaklaşmasını adeta meşrulaştırmıştır (Pontes vd., 2006). Endüstrileşmenin beraberinde getirdiği özel alan ve kamusal alan ayrımı ile evin dışına çıkan baba, zamanının çoğunu evde değil işyerinde geçirmeye başlamıştır. Bu durumun aile içi ilişkilere de yansıdığını belirtmek mümkündür; daha önceki dönemlerde çocukların sosyalleşmesi ile doğrudan ilgilenen babalar artık evin ekonomik yükünü üstlenir olmuş, çocukların sosyalleştirilmesi sorumluluğunu annelerinin katkısına ve çabalarına bırakmışlardır. Örneğin Lamb'a (1981) göre Batı toplumlarının endüstrileşmesiyle çiftler ve ebeveynler arasındaki paylaşımcı yaklaşımdan, sınırları ve sorumluları belirlenmiş görev ayırımına yönelik bir değişim yaşanmıştır.

Aile yapısındaki köklü değişimler, endüstrileşmenin hızını arttırması ile yaşanmaya devam etmiştir. Gittikçe zorlaşan ekonomik koşullar bir süre sonra annenin de çalışmasını zorunlu kılmış ve süregelen dengelerin tekrar bozulmasına neden olmuştur. Bu aşamadan sonra erkeğin dışarıda olması ile ev içindeki bütün sorumluluğu üstlenen kadının da zamanla evin dışına çıkması, çalışma hayatında yer alması, eve ekonomik anlamda da katkıda bulunması ev içindeki iş bölümünün yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Artık kadının ev işlerine, eşine ve çocuklarına ayırdığı zaman önceki dönemlere göre azaldıkça erkeğin bu açığı kapatacak şekilde hayatını yönetmesi adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk neticesinde anne, babanın da eve ekonomik katkı dışında emek harcamasını beklemiş, çocukların sorumluluğunu baba ile her anlamda paylaşma ihtiyacı ortaya çıkmıştır ve karşılanmayan beklentiler çatışmalara neden olmuştur.

Evlilikte çatışma ve anlaşmazlıkların yoğun olarak gözlemlendiği dönemlerden birisi, aileye yeni bir ferdin katıldığı dönemdir. Cummings ve Davies evlilik çatışması ve

anlaşmazlığının en yoğun olarak çocuk yetiştirme yıllarında görüldüğünü, bebeklik ve ilk çocukluk döneminde arttığını, ilk çocukluk ve ergenlik öncesi dönemler arasında ise en üst seviyeye ulaştığını belirtmektedirler (2014; 1). Aileye yeni bir bireyin katılması ile birlikte anne ve baba aynı anda farklı deneyimler yaşamaya başlarlar. Bu yeni deneyimle farklı roller üstlenmeye başlayan anne ve baba bir alışma sürecine girerken, birçok çalışma alışma evresinin baba için anneden daha zor olduğunu belirtmektedir (Çıldır, Karakoç ve Karaca; 2014, Çocuk Gelişiminde Babanın Rolü;2012, Kotaman;2008). Annenin bir bebek sahibi olma, yeni bir canlı dünyaya getirme yönündeki duygulanımının ve annelik duyarlılığının kökleri bir kriz dönemi olarak da kabul edilen hamilelik sürecine dayanmaktadır. Anne yaklaşık olarak dokuz ay süren hamilelik sürecinde bebeği ile ilişkisini oldukça önceden başlatıp, kendisini bu aşamaya hazırlarken; baba bu sürecin dışında kalmaktadır. Öncelikle biyolojik bir sürece işaret eden annelik; kadının bedeninde, fiziksel ve duygusal dünyasında, psikolojisinde değişimler yaratır ve kadın, ister istemez anne olmaya doğru bir dönüşüm göstermeye, anneliğin gerektirdiği şekilde davranmaya başlar. Bu durum ise çiftlerin ebeveynliğe ilişkin hazır bulunma düzeylerini farklılaştırır. Ebeveynlik sürecine görece hazır bulunan kadının karşısında erkeğin sürecin getireceği beklentilere karşı tamamen donanımsız olarak yer alması baba olduğunu algılama sürecini geciktirebilir. Üstelik yeni rolüne henüz adapte olamamış babanın, çocuk bakımında yardım ve desteğini talep eden annenin beklentilerini de yerine getirmesi gerekmektedir, bu durumda süreci baba açısından daha da zorlaştırır. Dolayısıyla baba olmak, erkek olmanın anlaşılması en zor hallerinden birisidir, bir erkek için baba olmak, kadınların “doğurarak anne olmak” bağlantısı kadar somut bir durum değildir (Zeybekoğlu, 2013; 306). Dolayısıyla ebeveynlik rolüne geçiş ailedeki kurulu dengeleri değiştirir. Bu doğrultuda Cumming ve Davies (2014) ebeveynler arası çatışmanın sıklığı ve şiddetinin çocuklara yansıdığını belirtmektedir. Onlara göre, ebeveynler arası çatışmanın çocuklara yansıdığı koşullarda ebeveynlerin dikkatlerinin dağılması ve çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlılıklarının düşmesi yüksek bir ihtimalken, bu gibi değişiklikler çocuk ve ebeveynler arasındaki bağlanma ilişkisini olumsuz etkileyebilecek niteliktedir (2014; 87). Güre (2012) de benzer bir yaklaşımla çiftlerin evlilik hayatında yaşadıkları sorun ve sıkıntıları çocukları ile olan ilişkilerine yansıttıklarını ve evlilik çatışması yaşayan anne babaların olumsuz analık ve babalık davranışı sergileyebileceklerini belirtmektedir. Dolayısıyla çocuğun aileye katılması ile birlikte ebeveynlerin çatışma ihtimali de artmaktadır. Oysa çocuk gelişimi açısından oldukça önemli kabul edilen, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişiminin temellerinin atıldığı belirtilen doğumdan sonraki ilk 6 ay hem bebeğin hem de anne-babanın yaşanılan olayları kavraması, birbirine alışması, karşılıklı ihtiyaçlarına duyarlı hale gelebilmeleri için bir hazırlık aşaması (Soysal ve Bayoğlu, 2010; 273) olarak

değerlendirilmelidir. Bununla birlikte çoğu çift için doğum öncesi beklenen ve doğum sonrası yaşanan ebeveynlik halleri bir kriz dönemi ortaya çıkmakla birlikte bir büyüme ve genişleme fırsatı da olabilir. Gözlemlenebilirliği düşük olmakla birlikte bazı çiftlerin yeni bir varlığın sorumluluğunu alma sürecinde olgunlaştığı, birer yetişkin haline geldiği ve bu açıdan bakıldığında anneliğin aslında hem anne hem de baba için bir sınav olduğunu (Solmuş, 2010; 258) söylemek mümkündür. Hem evliliği hem de ebeveynliği sınavan çocuğa ilişkin sorumlulukların üstlenim şekilleri anne ve baba açısından farklı zaman ve şekillerde içselleştirilmektedir. Sosyo-kültürel yapıların değişmesiyle yeniden düzenlenen kadınlık ve erkeklik rolleri annelik ve babalığın da yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Karadeniz'e (2018) göre ebeveynlik çoğu anne baba için eğlenceli olarak nitelendirilse de hem bazı rolleri zorunlu kılmakta hem de kimi ebeveynler için zor olarak nitelendirilebilmektedir. Bu zorlukların nedenleri ve düzeyleri ise bu çeşitli rollerin kişiler tarafından algılanışlarına göre farklılaşmakta ve ebeveynliği de evliliği de etkilemektedir.

2.Ebeveynlik ve Evlilik İlişkisi

Evlilik hayatında üstlenilen sorumluluklar, eş ve ebeveyn rollerine ilişkin algı ve beklentiler eşler arasında farklılık göstermektedir. Bu durum çiftler arasında uyum yaratarak pekiştirici olduğu gibi, uyumsuzlukların gerekçesi olarak algılanıp çatışmalara daneden olabilmektedir. . Diğer bir söylemle ebeveyn ve eş ikileminde yaşananlar çiftlerin evlilik tatminini, evlilik doyumunu etkiler niteliktedir.

Mutlu ve uzun ömürlü evlilikler yürütebilmek için bireylerin evliliklerinde doyum sağlayabilmeleri önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik doyumunda eşlerin karşılıklı olarak algıladıkları sosyal destek düzeyleri birçok çalışmada önemli bir unsur olarak belirtilmiştir (Bryant ve Conger, 1999; Julien ve Markman, 1991; Pash ve Bradbury, 1998). Eşlerin sağladığı destek ise öncelikle eşin kendi kriterlerine göre bu desteği verdiğini düşünmesinden ziyade karşı tarafın bunu algılamasıyla ilişkilidir. Bu bağlamda eşlerin hem ihtiyaç hem de destek dillerini çözümlenmeleri gerekmektedir. Çünkü ihtiyacının karşılanmadığını düşünen eşin destek gördüğünü düşünmesi de olanaklı değildir. Eşlerin birbirini destekleyen tutumu evlilik sürecinde duygusal ve bilişsel olaylar arasındaki ilişkinin daha güçlü olmasını sağlarken, diğer yandan da ilişkide çatışmayı, stresi ve çözümsüzlüğü önleme potansiyeline sahiptir. Terry ve Kottman (1995) sağlıklı, birbirlerine destek olan, ihtiyaçlarını çözümlenme yetisine sahip ailelerdeki çiftlerin uyumlu ve doyum sağlayıcı evliliklerinin olduğunu belirtmektedir. Özellikle çok yönlü ihtiyaçların doyurulması çiftlerin evlilik içindeki ihtiyaçlarının eşlerince karşılanacağına ilişkin bir inanç geliştirmeleri bir algı edinmelerini

sağlamaktadır (Cutrona, 1996). Çağ ve Yıldırım tarafından 2013 yılında evlilik doyumu üzerine yapılan araştırma bulgularına göre de eş desteği evlilik doyumunu olumlu yönde etkileyen unsurlar arasında saptanmış ve hatta algılanan eş desteği evlilik hayatının en önemli unsuru olarak tespit edilmiştir. Nebraska Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmanın verilerine göre ise mutlu evliliğin özelliği beraber zaman geçirmek, takdir yani onay sözcüklerini yeterli düzeyde kullanmak ve hizmet davranışları olarak tespit edilmiştir (Tarhan, 2014; 59). Doğaner'e (2001) göre aile olmak temel ihtiyaçların karşılanması ile ilişkilendirilirken, aile üyelerinin temel ihtiyaçları, değer yargıları ve kuralları arasında analık, babalık, karılık ve kocalık gibi rollerin yanı sıra çocuk yetiştirmek de bulunmaktadır.

Karı kocalık ayrı bir dönem, ebeveynliğe geçiş ise ayrı bir dönem olarak değerlendirildiğinde, bu dönüşümün birçok aile içinde sorun yarattığı bilinen bir unsurdur. Yeni evlilik aşamalarında karılık ve kocalığa adapte olmaya çalışan bireyler aileye yeni bir bireyin katılması, hatta gebeliğin başlaması ile bu kez de annelik ve babalığa adapte olma çabasına girerler. Özellikle gebelik dönemi ile çiftlerin evlilik yaşamlarında aniden meydana gelen değişimlerin gerginliğe, adaptasyon problemine sebep olma ihtimali yüksektir. Bu değişimler cinsel birlikteliğin sıklık ve süresindeki çeşitli farklılıklar, baba/anne adayının yaşam tarzındaki değişiklikler, baba/anne adayından beklentilerdeki farklılaşmalar şeklinde örneklendirilebilir. Tüm bu farklılıkların ise aile içindeki sorumluluk, anlayış ve algılarda bir yeniden yapılandırmayı gerekli kıldığı şüphesizdir.

Mutlu bir evlilik için aile içinde eşler arasındaki sorumlulukların dengeli olarak dağıtılması gerekmektedir. Erkeğin perspektifinden bakıldığında; hamilelik ile başlayan doğum ile artan annenin bütün ilgi ve dikkatinin çocuğa yönelmiş olması eşin kendisini ihmal edilmiş olarak hissetmesine ve beraberinde eşi suçlamasına, öfke patlamalarına, çatışmalara neden olabilmektedir. Solmuş'a (2010) göre anne olma ile birlikte kadının konumundaki bu dönüşüme bağlı olarak cinsel ilişkinin anlamı değişir ve özellikle erkekler cinsel ilişkiye girememekten yakınırlar (Solmuş, 2010; 257). Kadın açısından ise; anne olmanın ardından çalışma hayatına devam eden, işten eve geldiğinde yeni rollerini kocasının desteğini almadan uygulamaya çalışan annenin, tüm bu görevlere eşit olarak yetişebilmesi mümkün değildir. Bu konumdaki kadınların da aile içindeki mutluluk ortamına yeteri kadar katkı sağlama ihtimalleri oldukça düşüktür (Canatan ve Yıldırım, 2013; 146). Daha önce de vurgulandığı gibi güncel yaklaşımlar mutlu ve sağlıklı ailenin çıktısı olan mutlu bireyleri yetiştirme görevini anne ve baba arasında paylaşmaktadır. Çocuğun bir hammadde olarak dünyaya geldiği düşünüldüğünde "çocuğun sahip olduğu potansiyelin en üst düzeyine çıkabilmesi yetişkinin bilinçli desteğiyle mümkün olmaktadır ve uygun şekilde desteklenmeyen çocuk sahip olduğu potansiyeli gerçekleştirmez"

(Kotaman, 2008; 96). Kotaman'ın bu yaklaşımı analık ve babalık rollerinin önemini, bu rollerden kaynaklanan beklentilerin yoğunluğunun sebebini ve ayrıca ana babaların çocuk gelişiminde ne kadar önemli bir rol oynadıklarını açıklar niteliktedir. Benzer vurgu Vygotsky'nin çalışmalarında da bulunmakta, ebeveynler çocuğun yaşamının her aşamasında en önemli destekleyiciler olarak konumlandırılmaktadır (Karpov, & Haywood, 1998). Ebeveynler arasındaki uyum ve ilişkinin niteliği anne çocuk ilişkisini de olumlu yönde etkileyerek, çocuğun güven duygusunun olumlu gelişimine katkı sağlamaktadır. Öyle ki Seçer ve arkadaşlarına (2007) göre, evlilik hayatındaki gerginlik ve krizler, çocuk gelişimini boşanmadan ya da ebeveynlerden herhangi birinin sürekli yokluğundan daha olumsuz etkilemektedir. Karadeniz (2018) ise ebeveynliğin çocuk gelişimi üzerindeki etkisini erişilebilir annelik ve duyarlı babalık üzerinden açıklar. Ona göre anne baba arasında paylaşılması gereken bu süreç çocuk için özellikle yaşamının ilk yıllarında yapılandırılan kişilik gelişimi için oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu süreç salt ebeveynliğe değil, ortak ebeveynlik (co-parenting) modeline vurgu yapar. Akyol (2017) da benzer bir bakış açısı ile ortak ebeveynlik modelinin babayı çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel ve cinsel gelişimine katkıda bulunmaktan çok en az anne kadar aktif ve katılımcı olarak konumlandığını vurgular.

3.Beklentilerdeki ve Eylemdeki Babalık Uyumunun Evlilik Hayatı Üzerindeki Etkisi

Çalışma hayatında yer alması ile birlikte kadın "ekonomik gücüyle beraber aile içindeki karar sürecine de katılmış, kocasından ev işi ve çocuk bakım görevlerini paylaşmayı istemiştir" (Coltrane, 1995). Bu durumun bir sonucu olarak da, çocuk bakımı ve ev işlerine erkeklerin katılımı hem bir zorunluluk hem de bir beklenti halini almıştır. Geçmişte birçok ataerkil pratikçe beslenen babalık algısı ve modeli, yerini günümüz pratiklerince şekillenen farklı algı ve beklentilere bırakmıştır. Bu bağlamda yeni babalığın, "geleneksel baba rolüyle anne rolünün bir karışımı" (Harris ve Morgan, 1991) olduğunu belirtmek mümkündür. Bu noktada Ricks (1985) ve Hoffman' a (1984) göre yeni babalar geçmiş roldaşlarına göre ev işlerine ve çocuk bakımına görece daha çok zaman ayırmaktadırlar. Günümüz babaları açısından da gözlemlenebilecek bu durumu artık çalışan kadınların eşlerinden ev işlerine, çocukların bakımına, çocuklara ilişkin çeşitli sorumluluklara daha fazla katılmalarını talep eder hale gelmeleri (Çabuklu, 2007, s. 105-106) ile gerekçelendirmek mümkündür. Bu durum günümüz babalığının farklı boyutlarını ortaya çıkarmaktadır. Atasoy'a (2010) göre bu boyutlar babalığın hem psikolojik hem de sosyolojik yönlerine atıf yapar. Sonuç olarak somutlaşan ideal babanın bir kadına kocalık yapacak, doğacak çocuğa babalık yapacak aynı zamanda onu koruyacak, kollayacak, gözetecek, zarar görmesini engelleyecek hem kadının hem de çocuğunun çok yönlü ihtiyaçlarını karşılayacak, destek verecek güç, kudrette ve psikolojik olgunlukta olması gerekmektedir. Bir diğer görüşe göre ise ideal baba, öncelikle hamilelik ile başlayan çocuk sahibi olma sürecinde eşine destek olarak bu

aşamalarda eşinin yaşadığı psikolojik ve fizyolojik değişiklikler hakkında fikir sahibi olmalıdır (Tarhan, 2014; 139). Bu noktada güncel eğilimlerin ideal babadan beklentisi hamilelik ile başlamakta ve annenin gebelik sürecine babanın hem psikolojik hem de empatik boyutlarda katılımcılığını gerekli kılmaktadır.

Hamilelik dönemi anne için olduğu kadar baba için de kritik bir süreçtir, en sorunsuz hamileliklerde bile hamilelik döneminde yaşanan değişikliklerin evlilik hayatına yansıdığını ve zaman zaman krizlere, anlaşmazlıklara ya da çatışmalara neden olduğunu belirtmek mümkündür. Bu aşamadan sonra babanın aile içindeki konumu hem evlilik hem de çocuk açısından belirleyicidir. Örneğin Karadayı (2001) özellikle kadının çalıştığı durumlarda, babanın çocuk bakımına ve ev işlerine katılımının anne-çocuk ilişkisinin daha kaygısız ve huzurlu olmasına katkı sunacağını vurgular. Benzer bir şekilde babanın desteğiyle birlikte, eşler arasındaki ilişkinin olumlu ve çatışmadan uzak olması annelerin annelik deneyimlerini pozitif olarak algılamalarında ve içselleştirmelerinde etkilidir (Bakınay ve Çüntay, 2010). Dolayısıyla yıllardan beri süregelen, kalıplaşmış geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kabullerden uzaklaşılması ebeveynlerin sorumlulukların adil ve eşitlikçi bir şekilde yapılandırılması için öncelikli koşullar arasında yer almaktadır. Babanın ebeveynlik sürecine aktif katılımı anneye destek sağlamanın yanında kadının hem kariyerinde ilerlemesine hem de sosyalleşmesine olarak tanınmaktadır (Lamb, Pleck ve Lovine, 1977; Lamb, 1977). Ayrıca Hoffman' a (1983) göre babanın nitelikli desteği annenin çocuk bakımına ilişkin kaygılarını azalttığı gibi anneye mesleki ideallerine ulaşma ve sosyal hayatta var olma olanağı kazandırmaktadır. Bu noktada belirtilmesi gereken aslında erkeğin ebeveynlik gereklerini gerçekleştirerek anneye destek olmaktan çok babalık yaptığıdır. Nitekim Kessler ve McRea (1982) erkeğin babalık rolündeki performans düzeyinin annenin ruh sağlığını ve kocasına bakış açısını olumlu yönde etkilediğini, bu durumun ise hem çocuğun çok yönlü gelişimine hem de evlilik ilişkisine olumlu yansıdığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda ebeveynlik sorumluluğunu paylaşan eşlerin genel psikolojik doyumlarının yüksek (Ehrensaft, 1987) ve evliliğe ilişkin duygularının olumlu (Harris ve Morgan, 1991) olduğunu belirtmek mümkündür. Bir süre sonra duygudaşlığı deneyimleyen çiftler ise birbirlerinin ihtiyaçlarına duyarlı hale gelerek evliliklerini bütüncül bir iyilik haliyle yapılandırmaya başlarlar. Eşlerin aralarındaki iyilik halinin direk muhatabı çocuk ise bu ortamda bilişsel, duygusal, sosyal ve diğer tüm gelişim süreçlerini olumlu bir şekilde tamamlamaktadır.

Babanın çocuk bakımına katılımının erkek üzerinde de olumlu etkileri vardır. Eşleriyle yakın ilişkileri olan erkeklerin çocuklara ve bir baba olarak kendilerine yönelik tutumları pozitif yönde olmaktadır (Cox vd., 1989'dan aktaran: Zeybekoğlu, 2013; 311). Çocuk bakımında aktif olarak yer alıp, eşlerine destek olan babaların, birey olarak üretkenliğinin arttığı, diğer insanların

mutluluğu için sorumluluk almayı öğrendiği, duygusal açıdan geliştiği (Coltrane, 1995), dünyaya bakış açısının değiştiği, mesleki hırslarının arttığı (Hawkins ve Belsky, 1989) ve cinsiyet rol algısının da daha esnek hale geldiği (Langlois ve Downs, 1980) mevcut literatür tarafından bulunmuştur. "Erkeklerin çocuk bakımına ortak olması, orta yaşlarda psiko-sosyal sağlıklarının da iyi olmasını sağlamaktadır, çünkü çocuğun günlük bakımına katılım babalara sıcak, ilgili ve bencil olmayan yönlerini geliştirme ve görme fırsatı vermekte ve olgunlaşmalarına katkıda bulunmaktadır" (Çıldır, Karakoç ve Karaca, 2014, s.10). Babalık ile bireysel gelişimlerine de katkıda bulunan erkekler, çocuklarının bakımına aktif bir şekilde katıldıkları zaman hem daha yakın bir baba-çocuk ilişkisi oluşturmakta hem de çocuklarına daha fazla önem vermeyi öğrenmektedirler (Ekşi, 1999; Lamb, 2010). Örneğin Mckinney and Ashwill (2000) ve Yapıcı ile Yapıcı (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmaların bulgularına göre, doğumdan kısa süre sonra bebek bakımına katılmasına izin verilen, bu konuda yönlendirilen babaların daha sonraki dönemlerde çocuk bakımına kendiliğinden, daha sık ve aktif olarak katıldıkları belirlenmiştir. Ayrıca doğum ile birlikte babanın çocuk gelişiminin her aşamasına aktif katılımı, annenin desteklenmesi açısından da baba-çocuk ilişkisinin sağlıklı gelişimi açısından da önemli bulunmuştur (Seçer ve ark., 2007). Lamb ve ark. (1996) ise gerçekleştirdikleri çalışmada doğumdan sonraki 3 gün içinde bebekle göz teması kuran, bebeklerini 2 kez soyup giydiren babaların sonraki 3 ayda bebek bakımında daha fazla rol aldıklarını bulgulamışlardır.

Çocuk bakımına ortak olmak, erkekler kadar çocukların da karakter yapılanmasında olumlu etkiler yaratmaktadır. Oldukça önemli bir karakter, bir rol model olan baba ile kurulan nitelikli ilişki çocuğun eğitiminde, sosyal yaşamında ve ileride gerçekleştireceği evlilik hayatında kuracağı ilişkilerin olumlu ya da olumsuz olmasının temel sebepleri içinde görülebilir. Neticede "olumlu nitelikteki evlilik ilişkisinin olumlu ebeveyn-çocuk etkileşimine, olumsuz nitelikteki evlilik ilişkisinin de olumsuz ebeveyn-çocuk etkileşimine" (Güre, 2012; 366) neden olduğu belirtilebilir. Canatan ve Yıldırım (2013) da sevginin ilk olarak ailede öğrenilerek geliştirilen, aktörlerinin ebeveynlerin olduğu bir duygu oluşuna dikkat çekerken ebeveynlerin çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmesinin önemine değinmektedirler. Dolayısıyla artık çocuğun sağlıklı gelişiminde en az anne kadar babanın da aktif olarak yer aldığı bir aile hayatı zorunlu görülmektedir. Canatan ve Yıldırım' a (2013) göre, babalık rolünün ev içi ilişkilerde daha da arttığı modern toplumlarda artık baba ilgi ve sevgisi daha fazla önem kazanmakta; eğitim, ekonomi ve ailenin biçimi baba rolünü sürekli farklılaştırmaktadır. Günümüz koşullarında da bu durumun geçerliliğini koruduğunu ve aile içi ilişki ve sorumluluklar söz konusu olduğunda babanın aktif katılımının geçmiş dönemlere nazaran hem arttığını hem de artması gerektiğini belirtmek mümkündür.

4.Yöntem

Çalışmanın genel çerçevesi, benimsenen nitel yöntem sebebi ile yorumsamacı yaklaşım ile şekillendirilmiştir. Çalışma kapsamında toplumsal olarak inşa edilip öznel olarak deneyimlenen evliliğin, babalığın ve anneliğin beraberinde getirdiği duygu karmaşası, kriz, mutluluk, rol çatışması, beklenti değişimi gibi unsurlarla iç içe geçtiği noktalar aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yorumsamacı paradigmanın benimsendiği çalışmada bireysel bilinç ve öznellikten hareketle bir bakış sunmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda çalışmada bilginin görel olduğunu savunan anti-pozitivist bir görüş benimsenerek kişilerin öznel deneyimlerini ortaya çıkarmak hedeflemektedir. Leblebici'ye (2008) göre bu görüş sosyal ve toplumsal dünyada gerçekliğin somut ve objektif olamayacağını, gerçeğin bireylerin sübjektif deneyimlerinin bir ürünü olduğunu kabul etmektedir.

Yorumsamacı paradigma ile yorumlanan, anti-pozitivist bakışı benimseyen çalışma, konunun tüm boyutlarına ilişkin "derinlemesine" araştırma olanağı sunduğu için nitel araştırma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Silverman'a (2005) göre nitel araştırma ile sosyal olay ve olguların nedenlerine, nasıllarına ve niçinlerine ilişkin güçlü ipuçları sunulabilmektedir.

Amaçlı kartopu örnekleme tekniğiyle ulaşılan 15 anne ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler Antalya'da gerçekleştirilmiştir. Annelerin tercih ettikleri bir mekânda ve çoğunlukla kendi evlerinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler her katılımcı ile ayrı ayrı, ses kayıt cihazından yararlanılarak ve katılımcıların şeffaflık, samimilik ve çekingenlik durumlarına göre 30 dakika ile 50 dakika arasında sürmüş, bu süre katılımcıların sürekli çocuklarıyla ilgilenmeleri gibi gerekçelerle zaman zaman 2 saate kadar çıkmıştır.

Görüşmelerde annelerin bir süre sonra ortak bakış açılarının yaygınlaştığı ve verilerin birbirini tekrar ettiği farkedildiğinde, hem zaman, hem katılımcı sayısı hem de elde edilen veriler açısından Hammersley ve Atkinson'un (2007) ifadesi ile "alan tatmini" hissedilmiş ve sürecin doygunluğa ulaştığı düşünerek derinlemesine görüşme aşaması sonlandırılmıştır.

Görüşmeler yarı yapılandırılmış bir mülakat formu ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat formu çalışma argümanlarını çözümlenmeye olanak sağlayacak sorulardan oluşmuş ve demografik sorular dahil olmak üzere dört ana kategoride yapılandırılmıştır.

4.1. Çalışmanın Argümanları

İlk olarak çalışmanın temel dayanağı ebeveynlikle birlikte eşlerin, ama öncelikli olarak kadının beklentilerinin farklılaştığı düşüncesidir. Evlilik hayatının kadın üzerindeki yaptırımlarının daha çok olması ve daha sonra bu sorumluluklara annelik gereklerinin

eklemlenmesi kadının eşinden beklentilerini arttırmaktadır. Kadın için kocalık ve babalık rolleri iç içe geçmekte ve kocalık babalığa göre nitelendirilmektedir. Bu bağlamda rollerin gereklilikleri bağımsızlığını yitirir. Artık kadın için iyi baba olabilen eşin iyi koca olarak nitelendirilebileceği bir süreç başlar. Bu durumda babalık kocalığın önüne geçmiş olur.

İkinci olarak anneliğin kadının hayatındaki dönüştürücü, kuşatıcı ve merkezi etkisi kimi kadınlar tarafından içselleştirilirken kimi kadınlar açısından gerilim yüklü bir içeriğe sahiptir. Bu durum aile içindeki dengeleri değiştirmekte ve süregelen düzeni olumlu ya da olumsuz yönde farklılaştırmaktadır. Fakat bu süreçte alınan destek annenin yaşamı açısından çok önemlidir. Eşinden, ailesinden ve eve-çocuk bakımına ilişkin diğer gerekliliklerden destek alan kadının anneliği de evliliği de daha olumlu bir şekilde yapılır.

Üçüncü olarak ebeveynlikle birlikte çatışmanın da uyumun da içeriği değişmektedir. Beklentiyi karşılamayan babalık davranışlarını bir çatışma nedeni olarak görmek mümkündür. Özellikle ebeveynlikten sonra evlilik hayatındaki uyumunun ve mutluluğun öncelikli gereğini çocuk bakımı ve sorumlulukları konusunda eşlerin birbirlerine destek olması şeklinde güncellemek mümkün görünmektedir. Bu destek kadın için daha hayati ve belirleyici bir konumdadır.

Son olarak çocuk bakım sorumluluğuna destek olan babaların sosyo-kültürel yaşamışlıklarını ve bakışlarını eşlerinin gözünden değerlendirmek gerekmektedir. “Acaba kadına göre hangi koşulları yaşamış erkek babalığı daha çok benimsemekte, ve daha çok çocuk bakımı/sorumluluğuna ilişkin destek olmaktadır?” sorusunu detaylandırmak bu bağlamda önemlidir.

5.Bulgular

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular derinlemesine görüşme esnasında sorulan sorular bağlamında gruplandırılarak sunulacaktır.

5.1.Demografik Bulgular

Çalışmaya katılan 15 annenin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; annelerin farklı yaşa, eğitim düzeyine ve ekonomik seviyeye sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Katılımcıların demografik nitelikteki diğer bilgileri aşağıdaki şekilde tablolandırılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Genel Profili

Katılımcılar	Yaş	Eğitim	Çalışma Durumu	Evlilik Süresi	Çocuk Yaşı	Çocuk Sayısı	Alınan Destek Durumu
A.1	34	Lisans	Çalışıyor	10 Yıl	2,5-7	2	Bakıcı+Temizlik
A.2	32	Lisans	Çalışıyor	6 Yıl	2,5	1	Bakıcı
A.3	28	Lisans	Çalışmıyor	2,5 Yıl	1,5	1	Büyük Ebeveyn
A.4	32	Y.lisans	Çalışıyor	3Yıl	1	1	Bakıcı+Temizlik
A.5	32	Doktora	Çalışıyor	5 Yıl	3	1	Büyük Ebeveyn+Temizlik
A.6	30	Lisans	İzin(ücretsiz)	3,5 Yıl	1	1	Yok
A.7	34	Doktora	Çalışıyor	6 Yıl	3	1	Bakıcı+Temizlik
A.8	31	Önlis.	Çalışmıyor	7 Yıl	2, 5	2	Yok
A.9	24	Lise	Çalışıyor	2 Yıl	1	1	Büyük Ebeveyn
A.10	27	Lisans	İzin(ücretsiz)	6 Yıl	2	1	Temizlik
A.11	33	Y.lisans	Çalışıyor	5 Yıl	3	1	Bakıcı ve Temizlik
A.12	37	Lisans	Çalışıyor	12 Yıl	3, 8	2	Büyük Ebeveyn
A.13	28	Önlisans	Çalışıyor	5 Yıl	3	1	Büyük Ebeveyn
A.14	30	Lise	Çalışmıyor	10 Yıl	3, 6	2	Yok
A.15	32	Y.Lisans	İzin(ücretsiz)	6 Yıl	2	1	Temizlik

Elde edilen sosyo-demografik verilerden hareketle katılımcıların genel görünümünün çoğunlukla 30-37 yaşlarında, 3 yaşında en az 1 çocuk sahibi, 2-10 yıl süredir evli, en az lisans mezunu, iyi gelir seviyesine sahip ve çocuk bakımı ya da ev işleri konusunda destek alan annelerden oluştuğunu belirtmek mümkündür.

Çalışma konusu açısından değerlendirildiğinde elde edilen bulgular arasındaki değişkenleri yorumlamaya imkân sağlayacak demografik verilerin elde edildiği belirtilebilir. Her biri ayrı bir konu alanına karşılık gelen demografik faktörler genellikle yaş, cinsiyet, meslek, eğitim durumu, medeni durum gibi değişkenlerden oluşmaktadır (Mucuk; 2001; 75, Yakın; 2004). Bu değişkenler sosyo- kültürel içerikli evliliğin, anneliğin ve babalığın insanların yaşadıkları toplumun yapısından, çevresinden, kültürel kodlarından, kişilerin evlilik deneyiminden, yaşlarından, annelikle birlikte alınan desteğin niteliğinden etkilenen dinamik bir yapısı olduğunu vurgular niteliktedir.

6. Annelikle Birlikte Değişen Beklentilere İlişkin Bulgular

Katılımcılara yöneltilen ilk soru anne olduktan sonra evliliklerini, beklentilerini, öncelikli kıldıkları rol gereklerini irdelemelerine yönelik olmuştur. Bu bağlamda annelerden, eşlerinden beklentilerinin farklılaşma durumuna, bu beklentilerin içeriğine ve yönüne odaklanmaları talep edilmiştir. Annelerin ifadeleri incelendiğinde, annelikle birlikte evlilik hayatında süre gelen beklentilerin yönünün ve miktarının değiştiği saptanmıştır. Bazı katılımcıların ifadeleri bu durumu örneklendirir niteliktedir.

...beklentilerim çok değişti, daha çok bana yardım etsin, bebekle ilgilensin, ortalığı batırmasın. Hormonlar, çeşitli acılar, adaptasyon zorlukları, uykusuzluk derken anne için oldukça zor bir

süreç. Kocalığı çok umurumda olmadı o yüzden, iyi baba olduğu sürece iyi de koca oldu benim için zaten. Ama bunların hepsi ilk çocuğum için geçerliydi diyebilirim (A.1).

...ilk anneliğim için kesinlikle evet çünkü ben de acemiymdim, çok zorlandım, en yakınımnda eşim var bir de ikimize ait bir mucize, çocuk gelişimi açısından da babanın aktif rolü önemli haliyle destek bekledim, talep ettiğim, beklediğim gibi olmadığında kavga da ettim ama ikinci çocuk çok daha farklıydı (A.8).

...çok bir şey bekleyen bir insan olmasam da özellikle ilk çocukta “ben anneysem sen de babasın” ile başlayan cümleleri çok kullandım. Hani kadınların çoğu çiçekten, hediyeden mutlu olur ya benim için çocuğu uyutması, gazını çıkarması, biberon getirmesi, kayıp olan emziği bulması ya da bir yumurta kırması birçok hediyeye bedel oldu (A.12).

...özellikle ilk bir yıl beklentilerimin yönü çok değişti, anneliğin en zor dönemi. Uğraşmanız gereken çok şey oluyor, ilk çocuğumuz ben de acemiymdim, önce ondan istedim sonuçta ikimizin çocuğu (A.15).

Katılımcı ifadelerinden hareketle özellikle ilk ebeveynlik deneyiminde babalığa yönelik beklentilerin arttığını belirtmek mümkün görünmektedir. Bu noktada Miller’in (2010) biyolojik anneliğin beklentilerin sıklığını ve yönünü değiştirdiğine yönelik savunusu çalışma kapsamında doğrulanmıştır. Anlatılarda ortaya çıkan bir diğer unsur ise beklentilerin yönü ve sayısındaki artışın anneliğin zorluğuyla ilişkilendirilmesi olmuştur. Anneliğin kadın hayatındaki zorlayıcı etkisi Curasi, Maclaran ve Hogg (2004) tarafından yarattığı duygusal çalkantı ve belirsizlik ile tanımlanmıştır. Katılımcı ifadelerinden de anlaşıldığı üzere bu çalkantılı dönem, onlara göre insanların hayatındaki köklü geçiş döneminin en başında gelmektedir ve duygusal olarak çalkantılı olabilir. Çünkü annelik kişinin belirsiz iki statü arasında olduğu ve her ikisine de tam olarak sıkı sıkıya bağlı olmadığı bir dönemi ifade etmektedir. Bu bağlamda annelik kadın açısından duygusal değişikliklerinin üst seviyede olduğu, kadınlık ve annelik gerekleri arasında sıkışma yaşanan bir dönem olarak betimlenebilir. Bu durumda kadının öncelikle kocasından destek beklemesini, babalık rolünün içerimlerini sorgulamasını anlamlandırır niteliktedir.

Katılımcıların bir kısmı da beklentilerinde herhangi değişiklik olmadığını vurgularken kocalık rolünün gerektirdiklerini daha çok önemsediklerini vurgulamışlardır.

...eşimin önce beni mutlu etmesi gerekiyor bence, erkekler zaten doğası gereği yapamıyorlar sonuçta emziren benim, altını alan benim. Ben mutlu olmalıyım ki iyi bir çocuk yetiştireyim zaten ailem yanımda ona gerek kalmıyor (A.3).

Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi ailede süre gelen rol paylaşımının adeta devamı sağlanmakta ve kadın ebeveynlik gereklerini üstlenmektedir. Benzer bir şekilde Selçuk' a göre bu gibi gelenekselle içkinleşen öğretilerin sonucunda aile içinde rol gerekleri bölünmekte ve anne "anaç olan, besleyen, çocuğu koruyan, bakan, büyüten, sevgi gösteren, babaysa ekmek getiren, kural koyan, aileyi koruyan..." olarak konumlandırılmaktadır. Bu söylemden hareketle anne için normalleştirilen ve öğütlenen eylemler daha çok çocuk bakımına ve sorumluluğuna ilişkin olurken baba için evin maddi ihtiyaçlarını karşılamaya, daha kural koyucu, daha otoriter olmaya yönelik olarak yapılandırılmış olur. Anneliğe ilişkin hâkim deterministik yaklaşımın babaların çocuk bakım ve yetiştirmesine ilişkin sorumluluklarını azaltırken çocuk bakımını sadece anneye ait kılma eğiliminde olduğunu ve bazı koşulların bu durumu anne açısından da normalleştirdiğini belirtmek mümkündür.

...bence erkekler çocuk baba demeden baba olduklarını anlamıyor, zarar veririm diye de korkuyorlar. O yüzden önce karısı, çocuğunun annesi olarak beni mutlu etmeli ki ben çocuğumuza bunu yansıtayım. Kocama bir şeyleri öğretmeye çalışana kadar bu işi bilenlerden destek istemek daha mantıklı bence (A.13).

Dolayısıyla katılımcının ifadesinde de vurguladığı gibi baba katılımının olumlu etkilerinin sadece çocuğu değil tüm aile bireylerini olumlu etkilediğini belirtmek mümkündür (Kuzucu, 2011; 88).

Katılımcı ifadelerinden hareketle özellikle çocuk bakımı konusunda alınan büyük ebeveyn desteğinin babadan beklenti düzeyini düşürdüğünü belirtmek mümkündür. Özellikle ailelerinden destek alan annelerin anneliğin fizyolojik zorluklarını görece paylaştığı düşünüldüğünde babanın desteğine ihtiyaç duymadıklarını belirtmek mümkün görünmektedir. Bu bağlamda çocuk bakımına destek olan büyük ebeveynlerin varlığı hem duygusal hem bakım desteği hem de dolaylı olarak sağladıkları maddi destek şeklinde sınıflandırılabilir.

7. Annelik Sürecinde Alınan Desteğin İçeriği ve Evliliğe Yansımaya İlişkin Bulgular

Çalışmada irdelenen bir diğer unsur da annelerin aldıkları desteğe ve bu desteğin evlilik hayatlarına, anneliklerine yansımaya ilişkin değerlendirmeleridir. Destek tanımıyla hem çocuk bakımı hem ev içinde yapılması gereken diğer işler nitelendirilmiştir. Bu aşamada çalışmanın temel argümanlarından biri olarak annenin aldığı desteğin evlilik uyumunu arttırdığı düşüncesi katılımcı ifadelerinden okunmuştur. Özellikle katılımcı annelerin büyük bir kısmı eşlerinden aldıkları desteğin evlilik hayatındaki olumlu etkisine vurgu yapmışlardır. Katılımcıların bir kısmı

ise eşlerinden olmasa da ailelerinden ve diğer kişilerden hem çocuk hem de ev işleri ile ilgili aldıkları desteğin önemine değinmişlerdir.

...özellikle ilk bir yılı desteksiz atlatmak mümkün değil bence, çocuğa yetişseniz ev işine yetişemiyorsunuz, ona yetişseniz yemek yapamıyorsunuz, bir de evliliğin gerekleri var erkeğin hem anlayışlı hem de verici olması lazım. Bu noktada kadının öncelikle eşinden aldığı destek evlilik hayatı için çok mühim bence çünkü kadının hiçbir şeye yetişmemek gibi bir gerçeği var. En çok eşinden aldığı destek ve diğer destekler kadının anneliğine de evliliğine de yetebilmesine imkân sağlayacağı için çok önemli. Benim süreci daha az zorlanarak atlatmamın nedeni öncelikle eşim ve diğer ev işlerinde aldığım desteki diyebilirim, bunlar oldukça ben enerjimi sadece çocuğuma ve evliliğime yoğunlaştırabilirdim. Ekonomik anlamda yeterli olmamın etkisi de yadsınamaz tabii ki (A.11).

Yukarıdaki katılımcı ifadesinde hem öncelikli olarak eşin desteğine hem de özellikle ev içindeki yardımcı faaliyetler için ekonomik yetkinliğe yapılan vurguyu diğer katılımcı ifadelerinde de okumak mümkündür.

...aileniz de olsa, temizlikçiniz de olsa, yemekleri de yapmasanız, gece çocuk uyandıığında yanınızdaki kişi kocanız o yüzden bence en büyük destekçi baba olmalı” (A.2), “...hani derler ya “akıllı kaynana gelini ile iyi geçinecek” diye aynı bunun gibi akılla erkek de annelik sürecinde karısına destek olacak çünkü hem çocuğunun hem evliliğinin hem de kendi akli dengesini geleceği özellikle ilk annelik sürecindeki davranışları ile ilişkili (A.6).

Anlatılardan da anlaşılacağı gibi babanın gösterdiği destek katılımcılara göre hem anneliğin hem de evliliğin gidişatında oldukça olumlu bir etki yaratmaktadır. Bu bulgu ile paralel olarak Cummings ve Davies’ e (2014) göre de evlilik ilişkisinin kalitesi, eşlerin psikolojik iyiliklerini, ebeveyn olarak işlevlerini ve bunlarla bağlantılı olarak aile yaşamının kalitesini etkilemektedir. Solmuş'a (2010) göre çatışma ve uyumsuzluk sebebi olan bu ve benzeri durumlar aynı zamanda eşler arası iletişimin kalitesini düşürmekte ve doğrudan evliliği dolaylı yoldan da ebeveynliği olumsuz etkilemektedir. Eşinden destek almayan katılımcıların ifadelerinden de bu gerilim okunmuştur.

...anneliğimin ilk bir yılı içinde eşime sık sık “seni bu ara boşamazsam hiç boşamam sanırım, hiçbir işe yaramıyorsun” dediğimi hatırlıyorum. Hormonlar, uykusuzluk, beklentilerin karşılanmaması etkilidir bu sitemimde, şimdi söylemem ama gerçekten çocuğunu eline almaya korkan, kakasından öğüren, gece hiç uyanmayan, hiçbir şeyin yerini bilmeyen ve hiç bir şey yapmayı da bilmeyen birisiymiş benim kocam bunu babalığı ile anladım ben çünkü esas o zaman ihtiyaç oluyor. O yüzden belki en büyük kavgalarımızı hatta ilk kavgamızı çocuğumuz olduktan sonra ettik biz (A.4).

...hayalinizde hayatı size eklemelenen en azından çaba sarf eden bir baba hayal ediyorsunuz. Çünkü koca olur demiş seçmişsiniz ama babalık performansı en çok ihtiyacımız olduğu anda bir fiyasko olarak çıkıyor karşınıza. Siz talep ettikçe yapamıyor, yapamadıkça geriliyorsunuz ve her koşulda çatışma çıkıyor. Bir süre sonra kuşaklar ötesini örnek olarak sunuluyor size o zaman bir de inek besliyorlarmış kadınlar, babalar işte değilse kahvede olurmuş, eskiden bakıcı mı varmış, temizlikçi mi varmış, babalar o zaman anca uyurken severmiş ama şimdi kitap okuyormuş... uzayıp giden bir liste. O zaman kadın çalışmıyormuş, öğretmenler farklıymış deseniz de erkek özellikle geçmiş ile savunuyor kendini (A.7).

Babalar genellikle çocuk bakımı konusunda annelerin beklentilerinden, umduklarından daha az yardımcı olmaktadır (Solmuş, 2010; 257). Beklentileri karşılanmamış yeni anne de gerginlik yaşamakta ve bu durum her iki taraf açısından evlilik düzenine de, çocuk bakımının niteliğe de yansımaktadır.

...geriye dönüp bakınca daha farklı değerlendiriyor insan özellikle ilk yıl eşimden çok destek isteyen de bendim ama çocuğu eline verdikten iki dakika sonra çeşitli kaygılarla alan da bendim, şikayet eden de bendim. Şimdi aslında eşimin bana göre destek olmadı ya zaman zaman düşünüyorum acaba ben mi buna fırsat vermedim diye (A.15).

Katılımcı annenin ifadesi irdelendiğinde hem toplumsal cinsiyet pratiklerine hem de cinsiyete dayalı iş bölümünün adaletsiz yapılmasına yapılan vurgu dikkate değerdir. Diğer katılımcıların da benzer söylemlerde bulunması babalığın yetersizliğini süregelen öğretmenlerle açıklamayı mümkün kılmaktadır. Stern ve arkadaşlarının 2016 yılında gerçekleştirdiği çalışma bulgularına göre günümüzde de baba bebek bakımına ilişkin tüm sorumluluğu annenin alacağını varsaymaktadır. Bu süreçte kendi temel görevinin eşine bebek bakımını öğrenip uygulanması için bir alan sağlama, dış dünyaya karşı bir tampon bölge gibi işleyen fiziksel, pratik ve maddi destek sağlayıcı bir ağ oluşturma olduğunu benimsemektedir. Bu ifade Türkiye’de de karşılığını bulmaktadır. Özellikle ebeveynlerin ailedeki rolü hakkında yapılan çalışmalarda çocukların fiziksel bakımından annelerin sorumlu olduğu, babaların ise kendileri için önemli gördükleri rolün öncelikle gelir sağlama olduğu saptanmıştır (Evans, 1997; Öğüt, 1998). Karadayı tarafından 2001 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada üniversite öğrencilerinin babalık rolüne ilişkin tutumları incelenmiştir. Gençler üzerinde anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen bulgulardan en yaygın gençlerin evlilik hayatı içindeki kadın ve erkek arasında doğal farklılıklar olduğuna ilişkin kabulleri olmuştur. Gençlere göre kadın ve erkek doğuştan farklıdır, bu sebeple analık ve babalık duygularında da farklılık taşıyacaklardır. Bu verilerden hareketle ileride aile kuracak olan bu gençlerin anne ve baba olduklarında bazı rollerin gereklerini tüm olumsuzluklarına rağmen kanıksayacakları, beklentilerini toplumsal cinsiyet

pratiklerine göre şekillendirecekleri ve cinsiyete dayalı iş bölümünün adaletsiz yapılmasını sürdürecekleri değerlendirmesi yapılabilir. Çünkü katılımcı ifadelerinden de okunmaktadır ki; Karadayı'nın çalışmasından sonra geçen yaklaşık 18 yıl aile içindeki iş bölümü yapılanmasını tam anlamıyla adaletli kılamamıştır.

Sonuç olarak evlilik uyumunu irdeleyen çeşitli araştırmalarda özellikle kadınların evliliklerine dair uyumluluk algısını, erkeklerin yansıttığı duygusal dengesizliklerin olumsuz; sahip oldukları ya da geliştirdikleri yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve sorumluluk üstlenme gibi özelliklerin ise olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur (Özer ve Güngör, 2012). Dolayısıyla baba ve koca rolündeki erkeğin aile içinde sorumluluk üstlendiği takdirde hem eşi tarafından desteklendiğini hem de evlilik uyumuna katkı sağladığını belirtmek mümkündür. Evlilik uyumu açısından olumlu olarak değerlendirilebilecek bu özellikler ancak hem kadın hem erkek tarafından önemsendiğinde adil bir çabadan ve gerçek bir evlilik uyumundan söz edilebilir. Yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve sorumluluk taşımak sadece erkekler açısından değil, bu özelliklere sahip kadınlar açısından da evlilik uyumunu olumlu etkiler niteliktedir. Bu özelliklere sahip olmayan bireylerin ise hem "çocukluklarında öfkeli olarak tanımlandıkları" hem de "40 yaşından önce boşanma olasılıklarının daha yüksek olduğu" (Özer ve Güngör, 2012; .12) belirtilmektedir. Evliliğin her iki birey için de psiko-sosyal doyumun her an yaşatılabildiği, karşılıklı olarak romantik sevgi, ortaklık, dostluk ve sırdaşlık temeline dayalı olması ve uyum içinde sürdürülmesi beklentisine karşın (Aydın ve Baran, 2010; 118-120), çiftler arasında hissedilen uyumsuzluk bir süre sonra hem ilişkilerdeki algılamayı olumsuz etkilemekte hem de evlilik içinde iletişimsiz bir zemin hazırlamaktadır. Bu durum ise boşanmaları tetiklemektedir. Bir diğer bulguya göre ise babalık ve annelikle ilişkili olarak ortaya çıkan uyumsuz çocuk yetiştirme tutumları aile içindeki çatışmayı şiddetlendiren bir unsurdur (Cummings ve Davies, 2014: 94). Nitekim Amato ve Previti 2003 yılında gerçekleştirdiği çalışmalarında çatışma yüklü bir evlilik hayatının somut delili olarak kabul edilebilecek boşanmanın kadınlar için çocuklarla kurulan kötü ilişki kaynaklı da olabildiğini belirtmektedir. Doğaner (2001) de bir ailenin iyi işlemesi için gerekli olan koşullardan biri olarak ebeveynlik gücü ve rollerindeki netliğe vurgu yapmıştır. Babanın ilgisinin, aynı zamanda eşiyle ilişkilerini ve evlilik kalitesini etkileyeceği de belirtilmektedir (Karadayı, 2001: 167). Evlilik uyumunun çocuğun gelişimi üzerindeki olumlu etkisi de çeşitli çalışmalarca bulgulanmıştır. Örneğin Güre evlilik uyumunun yüksek olduğu ailelerde çocuğun her iki ebeveyne de yakın olduğunu, evlilik uyumunun düşük olduğu ailelerde ise çocuğun sadece bir ebeveyne yakın olduğu belirtmektedir (2012: 368). Dolayısıyla çocuk yetiştirme sorumluluğunun anne ve baba arasında eşit olarak paylaşılması çocuğun annelik babalık rollerine ilişkin algısını şekillendirir niteliktedir.

8.Babanın Çocuk Bakımı ve Sorumluluğunu Üstlenmesini Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Derinlemesine görüşmelerde detaylandırılan son tema babanın çocuk bakım ve sorumluluğunu üstlenme sürecini etkileyen faktörlere ilişkin olmuştur. Annelerin algısına göre bu faktörlerin belirlenmesi çalışmaya katılan annelerin zaman zaman kabullenmiş zaman zaman da isyankâr değerlendirmelerini anlamak açısından önem taşımaktadır. Katılımcı annelere göre babaların çocuk bakım ve sorumluluklarına katılımı etkileyen faktörleri aşağıdaki şekilde maddelendirmek mümkündür;

- Kendi babasının etkisi,
- Annesinin yetiştirme esnasındaki öğretileri,
- Babanın yetiştiği ortamdaki gelenekler- görenekler vs.,
- Babanın kişiliği.

Annelerin maddeleri destekleyen ifadeleri aşağıdaki gibidir.

...eşim çok destek oldu en zor günlerimde ama evlenirken böyle olacağını biliyordum çünkü benim kayınvalidem hep anlatırdı babası da öyleymiş. Ütü, kek, temizlik derken eşim doğduğunda da her anlamda destek olmuş kayın pederim. Gece de kalmış, altını da almış, ev işlerine de destek olmuş. Benim eşimde babasını örnek almış çok şükür. O yüzden bence önce erkek kendi evinde görecekti (A.5).

...en büyük tartışmamız eşimin desteksizliği özellikle de onu ailesinin bu durumu yadırgamaması. Kayın validem çok katı bu gibi durumlarda çocuğumuz olmadan önce eve geldiğinde eşim bir bardak bile getirse "sen otur oğlum senin işin değil" derdi çocuk olunca daha da farklılaştı e haliyle öyle bir anne büyütmüş onu çocuk bakımı annenin işi büyünce maça götürürmüş çocuğu öyle diyor. Yani bir kadın bu gibi tutumlarla başka bir kadının hayatını zorlaştırıyor. Benim oğlum var yaşadıklarım bana örnek daha çok küçük ama büyüsün her şeyin elinden gelmesi için uğraşacağım (A.9).

...benim eşimin içinde yetiştiği aile kültürü, büyüdüğü ortam onun zihninde çok net bir erkeğin yapacağı ve yapmayacağı işler ayrımı yaratmış. Erkeğin yapacağı tek şey para kazanmak ve ailesini güvende tutmak neredeyse. Doğumdan sonra özellikle dikkat ettim gerçektende onun ailesindeki tüm erkekler aynı model (A.10).

...eşim bana her anlamda çok yardımcı. Ev işinde de çocuk bakımında da en büyük destekçim diyebilirim. Kişiliği öyle 2 çocuğumda da değişmedi. Evliliğimizde de çok uyumlu oldu her zaman. Sevgisini emekle gösteren bir adam babası öyle değil annesi "evlendi de değişti" dese de aslında hep aynıydı (A.14).

Literatür irdelendiğinde babanın çocuk bakımına katılmasını hızlandıran unsurların genellikle babanın yetiştirme sürecinde karşılaştığı babalık tutumları, ebeveynlik yaşı, eğitim, annenin çalışma durumu, meslek, bebeğin yaşı, cinsiyeti, gebeliğin planlanmış olması, babanın eğitimi ve doğum öncesi bebek bakımı ile ilgili eğitim alma durumu olduğu belirtilebilir (Hudson et al., 2001; Flouri and Buchanan, 2003; Dunn, 2004; Koçak, 2004; Lowdermik and Perry, 2004; Gürşimşek ve ark., 2007; Julion et al., 2007; Çıldır ve ark., 2014).

Yerli ve yabancı literatürde babanın çocuk bakımına katılımını etkileyen unsurları değerlendirdiğimizde karşımıza şu maddeler çıkmaktadır;

- Babanın ve annenin kendi babasının ebeveynliğine ilişkin tutumları çocuğunun bakımına katılımını etkilemektedir (Belsky ve Isebella, 1985). Çocukluğunda babasından gördüğü hoşnutsuzluğu ifade eden erkeklerin çocuklarıyla daha fazla iletişime girdikleri bulunmuştur (Lamb ve ark. 1985). Anneler ise baba yoksunluğu yaşamışlarsa eşlerinin çocuk bakımına katılımlarını daha çok zorlamaktadırlar.
- Tarhan'a (2014) göre çocuğun plansız bir gebelik neticesinde dünyaya gelmesi ebeveynlerde önyargılı yaklaşımlara neden olurken, gebeliğin planlanması ise ebeveyn tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir.
- Williams'a(1996) göre babanın çocuk bakımına katılımını etkileyen unsurlar arasında en belirleyicisi babanın ve annenin cinsiyet rollerine ilişkin tutumudur. Kendi rolünü sadece geçim sağlayıcılıktan ibaret kabul eden baba tıpkı ev işleri gibi çocuk bakımını da kadına ait olarak değerlendirir ve çocuk bakımına da ev işlerine de daha az katılır. Cinsiyet rolüne ilişkin tutum değiştikçe babanın çocuk bakımına katılımının da arttığı gözlemlenmektedir. Aynı şey anne için de geçerlidir; geleneksel tutumlara sahip olmayan annelerin eşlerinin çocuk bakımına daha çok katıldığı belirtilmektedir (Kuzucu, 2011: 81).
- Coltrane'a (1995) göre ise baba, eğitimi arttıkça, daha demokratik ve esnek bir cinsiyet rolüne sahip olduğu ve çocuk gelişimi konusunda kendini daha yeterli gördüğü için ebeveyn sorumluluğunu daha çok almaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle eğitim düzeyi yükseldikçe erkeklerin ev içi işlerine daha çok katıldıkları belirtilebilir.
- Çalışma saatlerinin uzun olması, işten gelen taleplerin çok olması ve çalışma koşullarında esnekliğin olmaması babanın ev içi işlere katılım düzeyini düşürmektedir (Crouter ve ark. 1987). Ayrıca işinden doyum alan babanın çocuğuyla daha iyi ilişki kurduğu (Grossman, Pollack ve Golding, 1988) da bulgulanmıştır. Dolayısıyla babanın çalışma koşullarının anne ve baba arasındaki ebeveynlik paylaşımını ciddi anlamda etkileyecek bir unsur olduğunu belirtmek mümkündür.

- Babanın yaşı ve mesleki tecrübesinin de çocuk bakımına katılımı etkilediği, yetişkin babaların mesleklerinde belli bir noktaya geldiklerinde, genç babalara oranla çocuklarının gelişimine daha fazla katıldıkları belirlenmiştir (Kuzucu, 2011: 81).
- Babanın psikolojik özellikleri çocuk bakımına katılımı etkileyen bir diğer unsurdur. Örneğin babanın anksiyetik bozukluğunun olması, kendini baba olarak nasıl algıladığı, kendini nasıl hissettiği de katılım düzeyini artırıp azaltabilir (Mchale ve Hudson, 1984;Kuzucu,2011).
- Annenin babanın katılımına ilişkin duygusunun olumlu olması, babanın bebeğiyle yakından ilgilenmesiyle ilişkili bulunmuştur (Cowan ve Cowan, 1988).
- Evlilik ilişkisinin uyumlu olduğu ailelerde, baba çocuk bakımına daha çok katılmaktayken (Feldman Nash ve Aschenbrenner, 1983) evliliğin devamından şüphe duyduğunda katılımı azalmaktadır (Harris ve Morgan, 1991).
- Kuzucu'ya (2011) göre çocuğun yaşı babanın çocuk bakımına katılımını etkilemektedir. Ona göre bu fikri destekleyenlerin bir kısmı çocuğun yaşının küçük olmasının babanın katılımını arttıran bir etkiye sahip olduğunu belirtirken, diğer kısmı ise çocuğun yaşının büyüdükçe babanın katılımının arttığı fikrini benimsemektedir.
- Çocuğun cinsiyeti de katılımı etkilemekte, baba erkek çocuğunun yaşamına daha çok katılmaktadır (Harris ve Morgan, 1991). Bazı araştırmalarda babaların erkek bebelere daha çok dokundukları, onlara daha fazla uyaran sağladıkları, onlarla daha fazla iletişim kurarak, daha fazla oyun oynadıkları tespit edilmiştir (Parke ve O'levy, 1976, Parke, 1981).
- Atasoy'a (2010) göre günümüzde erkekler çeşitli ekonomik sebepleri gerekçe göstererek baba olmayı erteleme eğilimindedirler.

Bu maddelerin arttırılabilmesi mümkünken, günümüz koşulları değerlendirildiğinde çocuğun sosyalizasyonu ve sağlıklı toplum için sağlıklı bireylerin var olması ön koşulundan hareketle babanın aile içi rollerine aktif katılımının bir gereklilikten çok adeta bir zorunluluk olduğunu belirtmek mümkündür. Sosyal öğrenme ile ailesini rol model alan çocuk, cinsiyetlere yaklaşımını birincil olarak kendi ailesinde gözlemleyerek şekillendirir. Bu durum baba desteği görmeyen bir çocuğun ileride kendisinin de bu desteği göstermemesini normalleştirir.

Tartışma ve Yorum

Günümüzde her alanda hâkim olan değişim dinamizmi aileyi, ailedeki rolleri ve bu rollere ilişkin sorumluluk üstlenim biçimlerini de farklılaştırmaktadır. Toplumun temel yapı taşı olan

ailenin çok yönlü değişim dinamiklerini Oktik (2018) sosyokültürel, sosyoekonomik ve sosyodemografik konu başlıklarıyla açıklamıştır. Yaşanan çok yönlü ve hızlı değişimlerle birlikte gitgide zorlaşan adaptasyon süreci aile hayatına da sirayet etmekte ve evlilikleri yeniden yapılandırmaktadır. Güncel koşulların ekonomik anlamdaki zorlayıcılığı, nitelikli hizmet ve ürünlerin daha çok maddi kazanımla ilişkilendirilir olması tüm aile fertlerinin çalışmasını bir zorunluluk haline getirmektedir. Birincil olarak zorunlu bir şekilde çalışma hayatında var olan kadın daha sonra maddi ihtiyaçla doğrudan ilişkilendirilmeden iş hayatında yer almaya başlamış ve annelik dışındaki rollerle de kendisini tanımlamış, annelik dışındaki rolleri kimlik yapılanmasına eklemeye başlamıştır. Bu koşullarda feminist ideolojinin öğütlediği eşitlik ilkesi ve azalan geniş aile yapısı evliliklerin giderek daha eşitlikçi bir temele oturmasına neden olabilmektedir. Artık aileler büyük ebeveynlerle iç içe değildir. Geçmiş örneklere kıyasla küçülmüş aile yapısı çoğunlukla anne-baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Coğrafi olarak da büyük ebeveynlerden ve diğer aile yakınlarından uzak olmak aileleri kendi içlerinde bir destek mekanizması oluşturmaya zorlamaktadır. Bu koşullar aile içindeki ebeveynlik rollerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Yeni eşitlikçi beklenti çiftleri üstesinden gelemeyebilecekleri, zorlayıcı ve planladıkları yeni düzenlemelerle karşı karşıya bırakmaktadır. Sonuç olarak aile hayatında bir ikilem ortaya çıkmıştır: geleneksel, ataerkil inanışların katı ama bir o kadar da babayı kayıran öğütleri ile eşitlikçi inanışların babayı aile içine ama özellikle çocuk bakımına dâhil etme çabası. Bu durumu günümüz evliliklerinin güncel mücadeleleri arasında konumlandırmak mümkündür.

Çalışma sonucunda elde edilen verilerden hareketle katılımcı annelerin çocuk bakımı ve sorumluluğunda eşlerinden bekledikleri desteği almadıklarını belirtmek gerekmektedir. Bu bulgunun olası nedenleri üzerine yoğunlaşmak durumu derinleştirmektedir. Örneğin babaların destek çabaları anneler tarafından engellenerek onlara fırsat tanınmaması da babanın ailesinde ve yakın çevresinde eşinin talep ettiği gibi bir rol modelle karşılaşmamış olması da bu bulguyu anlamlandırabilecek sonuçlar arasındadır.

Elde edilen sonuçları anlamlandırmak için yaş, eğitim, evlilik süresi gibi demografik veriler üzerine düşünmek gerekmektedir. Çocuk yaşı ve sayısı da annelerin eş desteksizliğini algılama ihtimalini azaltmıştır ve bu durumu normalleştirmelerini sağlamıştır. Örneğin çoğunlukla çocukları 2 yaşında olan ve birden çok çocuğu olan katılımcıların bazıları ilk zamanlarda eş desteğini beklediklerine ama daha sonra duruma alıştıklarına ve ikinci çocuklarında daha rahat olduklarına değinmişlerdir. Evliliğinin ilk beş yılı içinde olan katılımcıların ise annelik gerekleri konusunda daha çok eşlerinden yardım talep ettikleri ve bu

yardım gelmediğinde de evlilik hayatında beş ve üzeri yıldan beri evli olanlara kıyasla daha çok çatışma yaşadıkları da elde edilen bulgular arasındadır.

Bulguları anlamlandırmak açısından üzerine düşünülmesi gereken diğer kavramlar da iletişimsizlik, beklentileri şekillendiren unsurlar, aile içinde bulunan destek hizmetler ve bu hizmeti sağlayanlar, hamileliğin ve doğum sonrası dönemin zorluk durumu, bebeğin zor ya da kolay oluşu, ailenin çocuğa yüklediği anlam olarak ele almak mümkündür. Elde edilen bulgular bu açıdan irdelendiğinde, çoğunlukla orta yaşın üzerinde, iki çocuklu, lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahip ve ev içinde çocuk bakımı dahil olmak üzere çeşitli işlere ilişkin destek alan katılımcılar babanın sürece katılımını daha az talep eden ya da katılmamasını normalleştiren bir profil çizmişlerdir. Bu noktada bu özelliklere sahip annelerin evliliklerinde çocuk bakımı kaynaklı çatışmaların görece daha az görüldüğünü belirtmek mümkündür. Babanın desteğinin olmayışını kanıksayan ebeveynlerin bir diğer ortak noktası da özellikle büyük ebeveyn desteğini alıyor olmalarıdır. Eğer anne kendisinin ya da eşinin ailesinden çocuk bakımına ilişkin destek alıyorsa eşinden beklentileri azalmakta ve eş sürece katılmasa da bu süreç normalleşmektedir.

Anneliğin zor, farklılaştırıcı ve adaptasyonu zor doğası, süreci kadın için güçleştirirken erkek için görece anlaşılmaz kılmaktadır. Bu noktada eşler arasında bir iletişim problemi oluşmaktadır. Erkek eşini anlamakta zorlanırken kadına göre çoğunlukla anlayışsız, ilgisiz ya da duyarsız gibi niteleyiciler eşliğinde tanımlanır. Ataerkil öğretilerin devamlılığı, toplumsal cinsiyet pratiklerinin erkeği kayıran uygulamaları ve cinsiyete dayalı iş bölümünün söz konusu ev ve çocuk bakımı olduğunda erkeği görece özgürleştiren öğretileri günümüz koşullarınca geçersizleşmiştir. Özellikle patriyarkal kültürlerde normlar, annelik rolünü diğer kadınlık kimliklerini eritecek kadar genişletir. Bu durum erkeği anlasa da onu adapte olması zor bir gerçeklikle karşı karşıya getirmektedir. McMahon (1995) kadınların kendilerini anneler haline getirerek yeni insanlar olarak tanımladıklarına ve bu bağlamda anne olmadan önceki hallerinden farklı olmalarına neden olan bir deneyim yaşadıklarına vurgu yaparken erkekler açısından durumun anlaşılma güçlüğüne bir diğer boyutuna değinir. Gram ve Pedersen (2014) çalışmalarında anneliğe geçişin, çoğunlukla karmaşık duygular oluşturduğunu bulgulamış ve bu durumun sebepleri arasında anneliğe geçiş ile ilgili ağır sorumlulukları, suçluluk duygusunu, endişeyi, beklediği desteği alamamayı, evin ve çocuğun ihtiyaçları arasındaki sıkışmışlık hissini saptamışlardır. Benzer şekilde yapılan bazı çalışmalarda da (Warner 2005; Pew Research Center 1997) anneliğin son derece stresli ve yirmi yıl öncesinden daha zor olduğunu kabul edenlerin en az %70 olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu yaklaşımlardan hareketle anneliğe ilişkin zorlukların hem fizyolojik, hem sosyal, hem de psikolojik içerikli olduğunu belirtmek mümkündür. Ebeveynlik süreci hem kadın hem de erkek için zordur. Fakat uygulamada toplumsal cinsiyet

pratiklerinin çocuk bakımına yönelik sorumlulukları daha çok kadın üzerinde, çocuğun maddi ihtiyaçlarına ilişkin sorumlulukları ise daha çok erkek üzerinde konumlandırması anne için süreci görece daha çok zorlaştırmaktadır. Süregelen bu gibi sosyal gerçekliklerin bir sonucu olarak kadın, anne olduktan sonra evliliğine ilişkin neredeyse tüm beklentilerini ebeveynlik eksenli olarak şekillendirebilmektedir. Bu bağlamda ebeveynlik rolleri, evlilik hayatı içine dâhil oldukları andan itibaren kocalığa ilişkin beklentilerden ziyade babalığa ilişkin beklentilerin karşılanmamasının çatışma yarattığı belirtilebilir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular bu durumu doğrulamış ve katılımcı annelerin çoğu eşleriyle çatışmalarını, kavgalarını; evliliklerinin kriz dönemlerini özellikle ilk ebeveynlik deneyimlerine, babanın onlara göre süreç dışında kalarak, bekledikleri desteği sunmamasına dayanarak gerekçelendirmişlerdir. Katılımcılara göre özellikle ilk annelik kadın için bilinmezlerle doludur ve onlar için bu anneliğin salt içgüdülerle çözümlenemeyecek kadar karmaşık ve zor olduğunu deneyimledikleri bir süreçtir. Katılımcı annelere göre bu aşamada alınan destek öncelikle annenin iyilik haline olumlu etki sağlayacağı için evlilik ilişkisindeki gerilimi de azaltacaktır. Katılımcılar bu noktada hem evlilik hayatlarındaki uyumu hem de ebeveynlikten sonra artan bağlılık, aşk ve sevgiyi, ebeveynlik sürecinin işbirliği içinde, karşılıklı destekle geçirilmesiyle ilişkilendirmişlerdir. Bu bağlamda eşlerine destek olan kocalar, iyi baba olduklarını da kanıtladıkları için eşleri tarafından daha da çok sevilmiş, babalık performansı yetersiz olan kocalar da evlilik hayatlarındaki çatışmaları yönetmek durumunda kalmışlardır. Katılımcılar eşlerinden bekledikleri desteği daha çok babalık rolü ile açıklamış, kocalık rolünün gerektirdikleri çoğunlukla ebeveynliğin ilk yılında kadınlar açısından ikincil bir öneme sahip olmuştur. Katılımcı annelere göre babalık görevleri çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarından çok sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarıyla eşleştirilmektedir. Anneler babanın çocuğu ile nitelikli zaman geçirmesini, onunla oynamasını, oyalayabilmesini, okula ya da çeşitli sosyal etkinliklere götürmesini, gerektiğinde ve annenin yetişemediği durumlarda fizyolojik ihtiyaçlarını gidermesini beklemektedirler. Bu noktada dikkat çeken babanın desteği ile anneye kazandırdığı zamanın kadın açısından önemidir. Katılımcıların çoğu baba desteği ile kazandıkları zamanı da ev içinde değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda babanın çocuk bakım desteği, ev içi işlerin yapılmasında işlevsel bir noktada karşımıza çıkmaktadır. Anne babanın desteği ile kazandığı zamanı kendisine değil, yine çocuğuna ve eşine farklı bir hizmet sağlayarak kullanmaktadır. Bu aşamada katılımcılar ev işlerine yetiştikleri, yemek yaptıkları ve çocuğun diğer ihtiyaçlarını düzenleyebilecekleri zamanı kazandıkları için stres ve gerginliklerinin azaldığını da belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise baba desteğini sosyalleşme ve kişisel bakım ihtiyaçlarını gidermek için talep ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kişisel farklılıklar zaman

değerlendirme tercihlerini de şekillendirmektedir. Katılımcılara göre babanın çocuk bakım ve sorumluluklarına katılımını etkileyen en büyük unsur kendi babasıyla olan ilişkisi, annesinin tutumu ve gözlemediği diğer babaların eylemleridir.

Sonuç olarak babanın sürece aktif katılımı evlilik hayatını da doğrudan etkilemektedir. Mutlu bir ailede büyüyen, baba desteğini gözlemleyen ve bunu yaşayan çocukların ileride mutlu ve bu desteği benimseyen bireyler olacağı kabulü özellikle erkeğin özel alandaki varlığının önemini ortaya koymaktadır. Bu noktada erkeklerin daha çok bilinçlendirilmesi, ailelerin bu konudaki farkındalıklarının artması, özellikle doğumu izleyen ilk bir yıl ebeveynlere aile danışmanlığı hizmetinin sağlanması, ebeveynlik desteklerinin sosyal politika haline gelmesi ve devletin nitelikli toplum yapılanmasının öncelikle aileden başlayacağını farkında olması gerekmektedir.

Summary

The dynamism of change, which is dominant in every field today, differentiates the family, their roles in the family and the forms of responsibility assumed for these roles. Oktik (2018) explained the sociocultural, socioeconomic and sociodemographic aspects of the multidimensional change dynamics of the family, which is the basic constituent of the society. The adaptation process, which is becoming more and more difficult with the versatile and rapid changes experienced, spreads into the family life and restructures the marriages. The economic constraint of current conditions and the fact that qualified services and products are associated with more financial gain make the work of all family members a necessity. Firstly, the woman who was present in the compulsory labor life started to take part in the business life without being directly related to the financial need and defined herself with roles other than motherhood and started to add non-mother roles to her identity structuring. Under these conditions, the principle of equality and the disappearance of the extended family structure, which feminist ideology suggest, lead to marriages that are becoming egalitarian increasingly. Families are no longer intertwined with grandparents. Compared to past examples, the shrunken family structure is mostly composed of parents and children. Being away from grandparents and other family relatives geographically forces families to establish a support mechanism among the members of the nuclear family. These conditions have led to drastic changes in parenting roles within the family. The new egalitarian expectation pairs them with new regulations that they may not be able to overcome, that are compelling and not planned. The result is a dilemma in family life; an attempt to involve the father in domestic work, but especially in childcare, with the rigorous but

favorable advice of traditional, patriarchal beliefs and the favoring of beliefs with equivocalism. It is possible to position this situation among the current struggles of today's marriages.

Based on the data obtained at the end of the study, it should be stated that the participating mothers do not receive the support they expect from their spouses in child care and responsibility. Focusing on the possible causes of this finding deepens the situation. For example, the fact that fathers' support efforts were prevented by the mothers and that they were not given the opportunity, and that the father did not encounter a role model as requested by his wife in the family and in the immediate vicinity are among the results that may make sense of this finding.

The continuity of patriarchal doctrines, the biased nature of gender practices, and the doctrines of gender-based division of labor, which liberate men relatively in terms of domestic work and child care, have become invalid. Norms, especially in patriarchal cultures, extend the role of motherhood to the extent that other female identities are eroded. Because of this situation, men confront with a reality that is difficult to adapt even if they understand the situation. Mc Mahon (1995) emphasizes that women define themselves as new people when they become mothers, and in this context, they have an experience that causes them to be different from their predecessors without being a mother, while referring to another dimension of the difficulty of understanding the situation for men. In their study, Gram and Pedersen (2014) found that the transition to motherhood often caused complex feelings. Based on these approaches, it is possible to state that the difficulties related to motherhood are physiological, social and psychological. The parenting process is difficult for both men and women. But, the process become more challenging that societal gender practices regarding responsibilities of child caring is supposed to be carried by women while mere responsibility in terms of fulfilling monetary needs of child thought to be belonged to men, which is why mentioned process is relatively more difficult for women. As a result of ongoing practices due to social realities, after being a mother, she can fulfil almost all expectations of a woman on parental basis. In this context, it can be stated that as soon as parenthood roles are included in marital life, the failure to meet the expectations of fatherhood rather than expectations of husbandhood creates conflict.

The findings of the study confirmed this situation and most of the participant mothers justified their conflicts with their spouses, their quarrels, the crisis periods of their marriages, especially their first parenting experience and the fact that the father did not provide the support they have expected. According to the participants, especially the first motherhood is full of unknowns and it is a process where motherhood is too complicated and difficult to overcome through instincts. According to the participant mothers, the support received at this stage would

primarily reduce the tension in the marital relationship as it would have a positive effect on the mother's well-being. At this point, the participants connected both the harmony in their marital life and the increasing commitment, love and love after parenting to the cooperation and mutual support of the parenting process. At this point, husbands who supported their wives were loved more by their wives because they proved that they were good fathers, and husbands whose fatherhood performance was insufficient had to manage conflicts in their marital life. Participants explained the support they expected from their spouses in the role of fatherhood, and the necessity of the role of husband became mostly secondary to women in the first year of parenting. According to the participants, paternity tasks are matched with the social and psychological needs of the child rather than the physiological needs of the child.

As a result, the active involvement of the father affects the marital life directly. Children who grow up in a happy family, feeling the support of the father, usually lead a happy life in the future. The function of the fathers' support on children's future life reveals the importance of the presence of men in the private sphere. At this point, it is necessary to raise the awareness of men, increase the awareness of the families and provide family counseling services especially to the parents in the first year following the birth. Also parenting support should become a social policy and one must be aware of the fact that a qualified community structure of the state initially starts within the family.

Kaynakça

- Adak, N. (2007). Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı, *Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı*, 7,137-152.
- Amato, P. R. , Previti, D. (2003). People's Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, the Life Course and Adjustment. *Journal of Family Issues*, 24, 602-626.
- Aydın, O ve Baran G.(2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126.
- Aydoğmuş, K. (2001). *Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları*. İstanbul: Remzi Kitap Yayıncılık.
- Atasoy, Z. (2010). İdeal Baba Kimdir?. Erişim adresi: <https://www.on5yirmi5.com/pdf/20219-ideal-baba-kimdir.pdf>.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı? Annelik mi?*.(Ayşen Ekmekçi, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bakınay, E., Çüntay, S., (2010). Baba Çocuk İlişkisi, *Aylık Bilgi Bülteni*, 26. Baltaş A., Baltaş Z (1998). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*.İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Baydar, N., & Akçınar, B., & İmer, N. (2012). *Çevre, Sosyoekonomik Bağlam ve Ana Babalık*, Yay. Haz.: Melike Sayıl, & Bilge Yağmurlu, Ana Babalık: Kuram ve Araştırma(s.81-127) içinde. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bayık, A. ve diğerleri(2006). Kadınların Stres Verici Yaşam Olaylarıyla Karşılaşma Durumları, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(2),1-12.
- Belsky, J. (1981). Early Human Experience: A Family Perspective, *Developmental Psychology*, 17 (1), 3-23.
- Bryant C. M. And Conger R. D. (1999). Marital success and domains of social support in long term relationships: Does the influence of network members ever end?, *Journal of Marriage and TheFamily*, 61, 437-450.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*, Londra: University of California Press.
- Coltrane, S. (1995). *The future of fatherhood: Social, demographic and economic influence on men's family involvement*. (Ed: W. Marsiglio, Fatherhood contemporary theory, research and socialpolicy. Thous and Oaks, California Sage.
- Coverman, S. (1985). Explaining husband's participation in domestic labor, *Sociological Quarterly*, 26, 81-97.
- Cowan, C. and Cowan, P. (1988). Who does what when Partners become parents: implications for men, women and marriage, *Marriage and Family Review*, 3(4), 105-131.
- Crouer, C A., Perry- Jeckins, M., Huston, T. L. ve Mchale, S. M. (1987). Process underlying father involvement in dual-earner and single earner families, *Developmental Psychology*, 23(3), 431-440.
- Cummings, Mark E. ve Patrick T.Davies, (2014). *Çocuklar ve Evlilik Çatışması: Aile Anlaşmazlığı ve Çözümünün Etkisi*. (G.Şendil, Çev.), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Curasi, C. F., Maclaran, P. ve Hogg, M. (2014). *Mothers and Their Empty Nests: Employing Consumption Practices to Negotiate a Major Life Transition, Motherhoods, Markets and Consumption, The Making of Mothers in Contemporary Western Cultures*. London: Routledge.

- Cutrona, C. E. & Suhr, J. A. (1994). Social support communication in the context of marriage: An analysis of couples' supportive interactions. In B. R. Burleson, T. L. Albrecht & I. G. Sarason (Eds.), *Communication of social support: Messages, interactions, relationships, and community* (pp. 113-135). Thousand Oaks, CA:Sage.
- Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Çağ, P., Yıldırım, İ. (2013). Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 13-23.
- Çıldır, G., Karakoç A. Karaca S. (2014). Babaların Bebek Bakımına Katılımının Değerlendirilmesi, *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 4(10), 1-15.
- Çocuk Gelişiminde Babanın Rolü (2012). Aylık Bültenler Serisi, Sev,5.
- Doğaner, İ. (2001). Aile İçi İlişkiler, Erişim adresi: http://www.izmirevlilikterapi.com/files/2001_Celal_Bayar_Konferans_slaytlar.pdf. De Paulo, P., A Sample Size for Qualitative Research, *Quirk' s Marketing Research Review*, Erişim adresi: <http://www.quirks.com/articles/a2000/20001202.aspx>.
- Donovan, J. (2013). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Douglas, Susan Jeanne, and Meredith W. Michaels. (2004). *The Mommy Myth: The Idealization Of Motherhood And How It Has Undermined All Women*. New York: The Free Press.
- Dunn, J., (2004). Annotation: Children's Relationships with Their Nonresident Fathers, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 659-671.
- Ehrensaft, D., (1987). *Parenting together men and women sharing the care of their children*. New York: Free Press.
- Ekşi A., (1999). Çocuğun Ruhsal Gelişiminde Babanın Önemi Ve Babadan Ayrılığa Tepkiler, *Ben Hasta Değilim*, (Ekşi A.,Ed.), İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.
- Enloe, C. (1990). Women and children: Making Feminist Sense of the Persian Gulf Crisis, *Village Voice*, 25, 69-86.
- Erikson, H. E. (1963). *Childhood and Society*, New York: W. W. Norton Company.
- Evans, C. (1996). *Düşük sosyo-ekonomik örneklemlili Türk babaların rollerine yönelik tutumları ve katılımları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

- Fincham, F. D. ve O’Leary, D. (1983). Causal inferences for spouse behavior in maritally distressed and nondistressed couples, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 1, 42-57.
- Flouri, E. and Buchanan, A., (2003). The Role of Father Involvement in Children’s Later Mental Health, *Journal of Adolescent*, 26(1), 63-78.
- Freud, A. (1965). *Normality and Pathology in Childhood Assessments of Development*, New York: International Universities Press.
- Furedi, F. (2013). *Paranoyak Anne Babalık: Uzmanları Dikkate Almamak Çocuğunu İçin En İyisi Olabilir*. (Arzu Tüfekçi, Çev.), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Grossman, F. K., Pollack, W. S. and Golding, E. (1988). Fathers and children; Predicting the quality and quantity of fathering, *Developmental Psychology*, 24(1), 82-91.
- Güre, Ayşen (2012). *Evlilik İlişkisi ve Ana Babalık, Ana-Babalık: Kuram ve Araştırma*, M. Sayıl, B.Yağmurlu (Yay. Haz.), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Gürşimşek, I., Kefi, S. ve Girgin, G., (2007). Okulöncesi Eğitime Babaların Katılım Düzeyi İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-191.
- Hakim, C. (2014). *Key Issues in Women's Work: Female Heterogeneity and the Polarisation of Women's Employment*, London: Glasshouse Press.
- Halford, S., Savage M. and Witz A., (1997). *Gender, Careers and Organisations: Current Developments in Banking*, London: Sage Publications.
- Hammersley, M. ve Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in Practice*, London: Routledge.
- Harris, K. M. ve Marmer, J. K. (1996). Poverty, Paternal Involvement, and Adolescent Well-being, *Journal of Family Issues*, 17(5), 614-640.
- Harris, K.M. ve Morgan, S.P. (1991). Fathers, sons and daughters differential paternal involvement in parenting, *Journal of Marriage and the Family*, 53, 531-544.
- Hawkins, A. J. ve Belsky, J. (1989). The role of father involvement in personality change in men across the transition to parenthood, *Family Relations*, 38, 378-384.
- Hightower, E. (1990). Adolescent interpersonal and familial precursors of positive mental health at midlife, *Journal of Youth and Adolescence*, 19(3), 257-275.

- Hoffman, L.W. (1983). Increased fathering: effects on the mother, (M.E. Lamb ve A. Sagi, Ed.), *Social policies and legal issues pertaining fatherhood*, Hillside, NJ: Erlbaum, 167-190.
- Hudson, D., Elek, S., Fleck, M., (2001). First time Mothers' and Fathers' transition to parenthood: Infant care self-efficacy, parenting satisfaction, and infant sex, *Issues in Comprehensive Pediatrics*, 24, 31-43.
- Julion, W., Gross, D., Barclay-Mclaughlin, G., Fogg, L., (2007). 'It's Not Just About MOMMAS: African-American Non-Resident Fathers' Views of Paternal Involvement, *Journal of Research in Nursing & Health*, 30, 595-610.
- Julien, D. and Markman, H. J. (1991). Social support and social networks as determinants of individual and marital outcomes, *Journal of Social and Personal Relationships*, 8 (4), 549-568.
- Karadayı, F. (1992). Ailenin bazı sosyoekonomik nitelikleri ana baba ile ilişkiler ve ana baba tutum algısının üniversite gençlerinin olumsuz psikolojik belirtisine etkisi, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(8), 81-106.
- Karadayı, F. (2001). Gençlerin Babalık Rolüne İlişkin Tutumları, Kendi Babalarının Davranışı ve Sosyo Demografik Faktörlerle İlişkisi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(8), 165-188.
- Karpov, V. Y., Haywood, H. C. (1998). Two ways to elaborate Vygotsky's concept of mediation: Implications for instruction, *American Psychologist*, 53, 27-36.
- Kaya, Ahmet, Hasan Bozaslan ve Gülten Genç (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Keçe, A. C. (2010). İki Gönül Bir Olunca Samanlık Seyran Olmayabiliyor. Erişim adresi: <https://www.cised.org.tr/basin/106/cised-%E2%80%9Ciki-gonul-bir-olunca-samanlik-her-zaman%20seyranolmayabiliyor>.
- Kerestecioğlu, İ. Ö. (2014). *Korku ve Siyaset: Türk Sağının Ezberlerini Çözümlemek, Türk Sağı: Mitler Fetişler Düşman İmgeleri*. (İ. Kerestecioğlu ve G. Öztan, Yay. Haz.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kessler, R.C. ve McRae, J. A. (1982). The effect of wives employment on the mental health of married men and women, *American Sociological Review*, 47, 216-227.

- Koçak A.A., (2004). *Türkiye’de Babaların Şimdiki Durumu, Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kotaman, H. (2008). Yaşamın İlk Yıllarında Çocuk Gelişiminin, Ana-Babalar İçin Önemine Dair Farkındalık Düzeyleri, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(18), 94-105.
- Kuzucu, Y., (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Kyle, S. O., Falbo, T. (1985). Relationship between marital stress and attributional preferences for own and spouse behavior, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 3, 339-351.
- Lamb, M. E. (1977). Fathers-infant and mother infant interaction in the first year of life, *Child Development*, 48, 167-181.
- Lamb, M (1981). *The Role of the Father in Child Development*, NewYork: John Wiley and Sons Publisher.
- Lamb, M., Teti, D., Bornstein, M., & Nash, A. (1996). Infancy. *Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook*, Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 293-323.
- Lamb, M. E. ,(2010). *The Rol of The Father in Child Development*, New York: Wiley.
- Lamb, M. E., Pleck, H. C., Charnov, E. L. ve Levine J.A. (1985). Paternal behavior in humans, *American Zoologist*, 25, 883-894.
- Langlois, J. H. ve Downs, A.C. (1980). Mothers fathers and peers as socialization agents of sex typing play behaviors in young children, *Child Development*, 51, 1237-1247.
- Leblebici, D. N. (2008). Örgüt Kuramının Temelleri, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,9(1), 111-129.
- Lowdermik, D., Perry, S. E., (2004). *Maternity & Women’s Health Care*, Philadelphia: Mosby & Evolve.
- Madden, M. E. & Janoff - Bulman, R. (1981). Blame, control and marital satisfaction: Wives’ attributions for conflict in marriage, *Journal of Marriage and the Family*, 43(3), 663-674.
- Maier, C. (2013). *No kid: Çocuk Yapmamak İçin 40 Neden*, Z. Canan Özatalay, Çev.), İstanbul: Esen Kitap.
- Mchale, S. M. ve Huston, T. L. (1984). Men and Women as parents: sex role orientations, employment and parental roles with infants, *Child Development*, 55(4), 1349-1361.

- Mckinney, E., Ashwill, J., (2000). *Maternal Child Nursing*, New York: Saunders.
- McMahon, M. (1995). *Engendering motherhood: Identity and self-transformation in women's lives*. New York: Guilford.
- Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mucuk, İ. (2001). *Pazarlama İlkeleri*, İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Noller, P. Ve Bagi, S. (1985). Parent-adolescent communication, *Journal of Adolescence*, 8.
- O'Connell, M., (1993). *Where's Papa? Father's role in child care*, Washington, DC: Population Reference Bureau, Inc.
- Ovadia, S. ve Bella, H. (2015). İdeoloji, İnkâr ve Tahrip Olmuş Ara Alanların Üçgeninde Kadınlık ve Annelik, *Cogito*, 81.117-130.
- Öğüt, Ü. (1998). Üst ve orta sosyo-ekonomik statülü Türkiyeli babalardan bir örnekle dâhilinde okulöncesi çağı çocukların yaş ve cinsiyeti ile annenin çalışma durumunun baba katılımına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Özer, A., Hüdayar C.G.(2012). Yüklenme Tarzları, Bağlanma Stilleri ve Kişilik Özelliklerine Göre Evlilik Uyumu, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 11-24.
- Parke, R. D. (1981). *Fathers*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Parke, R. D. ve O'levy, S. E. (1976). Father-mother-infant interaction in newborn in a changing world, *Social an environmental Issues*, 2, Hillsdale NJ: Erlbaum.
- Pasch, L. A. & Bradbury, T. N. (1998). Social support, conflict, and the development of marital dysfunction, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 219-230.
- Phares, V. (1992). Where's Poppa? The Relative lack of attention to the Role of fathers in child and adolescent psychopathology, *American Psychologist*. 47(5), 656-664.
- Phares, V. ve Compas, B. E. (1992). The role of fathers in child and adolescent psychopathology, make room for daddy, *Psychological Bulletin*. 111(3), 344-401.
- Pontes C.M., Osório M.M. and Alexandrino A.C. (2006) . Building a place for the father as an ally for breast feeding. *Midwifery*. 25, 195-202.
- Premberg, A., Lundgren, I., (2006). Fathers' Experiences of Childbirth Education, *Journal of Perinatal Education*, 15(2), 21-28.
- Ricks, S. S. (1985). Father-Infant interactions: A review of empirical research, *Family Relations*, 34, 505-511.

- Sandelowski, M. (1995). Focus on Qualitative Methods: Sample Size in Research, *Research in Nursing & Health İçinde*, 18(2), 179-183.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Yaşa, S., (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-437.
- Scheisler, J. A. (2008). Effects of perceived stress and perceived social support on marital satisfaction in doctoral students, Doctoral dissertation, Washington: Walden University.
- Selçuk, B. (2015). Bilge Selçuk ile söyleşi: Türkiye'de Ebeveynlik, *Cogito*, 81, 108-116. İçinde (s.108-116), 81.
- Server, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması, *Fe Dergi*, 7(2).72-86).
- Silverman, D. (2005). *Doing Qualitative Research*, London:Sage Publications.
- Sırmabıyıklı, G., (2017). MEB Aile Eğitimi Programının Eğitim Materyallerinde Toplumsal Cinsiyet, (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi , Ankara.
- Solmuş, T., (2010). "Annelik "Sancıları": Anneliğe Geçiş ve Anne-Fetus Bağlanması, *Romantik İlişkiler, Evlilik ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri*,(Tarık Solmuş, Ed.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sorenson, A. M. Ve Browfield, D. (1991). The measurement of parental influence: Assessing Relative effects of Father and Mother, *Sociological Methods and Research*. 19(4), 511-535.
- Soysal, Ş., Birgül U. Bayoğlu (2010). *Yaşamın İlk Üç Yılında Gelişim, Romantik İlişkiler, Evlilik ve Ana-Baba-Çocuk İlişkileri*, (Tarık Solmuş, Ed.), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: new scales for assessing the quality of marriage and similar dyads, *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.
- Stern, D., N., Nadia Bruschiweiler-S., Alison F. (2016).*Bir Annenin Doğuşu: Annelik Deneyimi Sizi Sonsuza Dek Nasıl Değiştirir*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Taşkın L. (2003).*Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*, Ankara: Sistem Ofset.
- Terry, J. & Kottman, M. (1995).*Working with families. Guidance and Counseling in the Elementary and Middle Schools*,Brown Benchmark Publishers.
- Tiedje, L. B., Darling-Fisher, C., (1996), Fatherhood Reconsidered: A Critical Review, *Journal of Research in Nursing & Health*,19, 471-484.

- Tomey, A.M., Alligood, M. R., (2006). *Nursing Theorists and Their Work*, Philadelphia: Mosby.
- Uzel, G. (2008). Magazin Basınında "Anne" İmgesi ve "Annelik": "Kelebek" Magazin Eki Üzerinde Bir İnceleme, (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi , Ankara.
- Uzuner, Y. (2003).*Çocukta Ruh Sağlığı, Uyum Bozukluğu. Ailede Ruh Sağlığı*, (Y.Uzuner, Ed.).Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Volling, B. ve Belsky, J. (1991). Multiple determinants of father involvement during infancy in dual-earner and single-earner families, *Journal of Marriage and the Family*, 38, 909-915.
- Yakın, M. (2004). Reklamda Algı Yönetimi, (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi,, İzmir.
- Yapıcı, S., & Yapıcı, M. (2005). Çocukta sosyal gelişim. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 5(2), 2-7.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011).*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeybek, S. O. (2013). Bu Bebeğin Annesi Nerede?': Cinsiyet, Babalık ve Armağan İlişkileri, *Toplum ve Bilim*, 126,120-143.
- Zeybekoğlu, Ö.(2013).Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile, *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.
- Williams, E. Radin, N. ve Coggins, K. (1996). Paternal involvement in child rearing and the school performance of Ojibwa Children: An Exploratory Study, *Merrill-Palmer Quarterly*, 42, 578-595.
- Williams, K. (2003). Has the future of marriage arrived? A contemporary examination of gender, marriage and psychological well-being, *Journal of Health and Social Behavior*, 44, 470-487.
- Williams, M. (1999). *Science and social science: An introduction*. London: Routledge.